

COVID-19AK EMAKUME MIGRADUETAN DUEN ERAGINA DESBERDINTZE ESTRUKTURALEN AURREKO ERRESISTENTZIA- ESPERIENTZIAK

HARRESIAK APURTUZ

Euskadiko etorkinari laguntza emateko GKE-en koordinakundea
Coordinadora de ONG de Euskadi de Apoyo a Inmigrantes

Deusto

Universidad de Deusto
Deustuko Unibertsitatea

Bizkaia

enpleguak, goazte, in-lanua eta
berriraketa sustatzeko saila
departamento de empleo
inclusión social e gaitasunak

**COVID-19AK EMAKUME MIGRADUETAN DUEN
ERAGINA: DESBERDINTZE ESTRUKTURALEN AURREKO
ERRESISTENTZIA-ESPERIENTZIAK**

2021eko martxotik 2022ko martxora bitartean egindako ikerketa

Argitalpena: 2022ko urrian

ISBN: 978-84-09-39565-1

**HARRESIAK APURTUZ. EUSKADIKO ETORKINEI LAGUNTZA
EMATEKO GKE-EN KOORDINATZAILEA**

Maiatzaren Biko, 13. 48003, Bilbo.

Tel. 94 642 10 65

harresiak@harresiakapurtuz.org

www.harresiakapurtuz.org/

RR.SS. @harresiakapurtuz

Ikerketa Proiektuaren koordinatzailea: Harresiak Apurtuz

Diseinua eta maketazioa: Rubén Seco

Dokumentua prestatzea: Nerea Layna Allue, Itziar Gandarias
Goikoetxea eta Miguel Angel Navarro Lasheras. Deustuko
Unibertsitateko "Bizi Kalitatea eta Gizarteratzea Ikerketa
Taldea"

Finantzazioa: Bizkaiko Foru Aldundiko Enplegu, Gizarteratze eta
Berdintasun Saila

Deustuko Unibertsitateak garatu eta
Enplegu, Gizarteratze eta Berdintasun Sailaren izenean
Bizkaiko Foru Aldundia finantzatua

AURKIBIDEA

1. SARRERA: COVID-19AK EMAKUME MIGRADUETAN DUEN ERAGINA	13
2. METODOLOGIA	17
2.1 Aurrekariak eta helburuak	17
2.2 Ikerketarako metodoa	18
2.2.1 Parte-hartzaileak	21
2.2.2. Prozedura	21
3. GALDETEGIAREN EMAITZEN AZTERKETA	22
4. ELKARRIZKETA SAKONEN AZTERKETA ETA EZTABAIDA	47
4.1. COVID-19aren aurreko egiturazko desberdintasunak	49
4.1.1. Atzeritartasun-legetik eratorritako zailtasunak	49
4.1.2. Lan-merkatua: Prekarizazio eta lan-hobi feminizatueta lotzea	52
4.1.3. Etxebizitzarako sarbidea izateko zailtasunak	54
4.1.4. Ziurtagiriak balioztatze eta osasun-arretarako zailtasunak	56
4.2. Indarkeria aurkariak: generoaren, klasearen eta arrazaren arteko intersektzioa	57
4.3. COVID-19ak emakume migratzaileen bizitzan izan duen eragina	59
4.3.1. Lan-arloa	60
4.3.2. Buru-osasuna	61
4.3.3. Giza harremanak	62
4.3.4. Oinarrizko beharrak asetzea	63
4.3.5. Prozesu burokratikoaren digitalizazioa eta arrakala digitala areagotzea	64
4.3.6. Genero-indarkeriaren gertakariak areagotzea	65
4.4. Beharrak eta eskariak	66
4.4.1. Behar ekonomikoak: laguntza puntualak eta premiazkoak	66
4.4.2. Izaera psikosozialeko beharrak	67
4.4.2.1. Harremanak egiteko eta errutinarekin apurtzeko lekuak	68
4.4.2.2. Eremu propioa: kontziliazioarekin laguntza	68
4.4.3. Eskariei eta beharrei erantzuteko emakumeen elkarte kolektiboa	69
4.4.4. Askotariko indarkeriak kontzientziatu, prestatu eta erreparatzeko beharra	70
5. ONDORIOAK ETA GOMENDIOAK	71
6. BIBLIOGRAFIA	81

Emakumeak Bizkaiko biztanleriaren erdia baino gehiago gara. Ez gara kolektibo bat: mundua mugitzen dugu. Hala ere, emakume jaiotzea-gatik ikusezin bihurtzen gaituzten rolak esleitzen zaizkigu. Diskriminazio hori are nabarmenagoa da emakume migratuentzat. Horrela adierazten da azterlan honetan: “COVID-19AK EMAKUME MIGRADUETAN DUEN ERAGINA: DESBERDINTZE ESTRUKTURALEN AURREKO ERRESISTENTZIA-ESPERIENTZIAK”

Pandemia honek ez du jokatu beste batzuetan izan ditugunak bezala. Hori izan da zure lehen ikasgaia. Pandemiak ez dira berriak, ezta zaharrak ere. Ziklikoki izaten ditugu. Baina hau desberdina izan da. Zalantzarik gabe, II. Mundu Gerratik mendebaldeko krisirik handiena izan da.

Marcel Maussen hitzetan, guztizko gertakari sozial baten aurrean gaude; bizitza kolektiboaren dimentsio guztiei eragin dielako (osasuna, kultura, gizarte, politika, ekonomia...).

Eta, gainera, pandemia hau «krisi sindemiko» bihurtu da. Astindu egin gaitu eta aurrekaririk gabeko shock bat jasan dugu gizarte-kohesioan. Osasun-, gizarte- eta ekonomia-krisiari aurre egiteko administrazio guztiek altxatutako “ezkutu sozialak” neurri handian arindu ditu haren ondorioak. Integrazio-tasa altuak mantentzeko balio izan du. Arlo publikoaren garrantzia nabarmendu du, ongizate-estatua indartzeko beharra eta guztion ondasunari egiten dion ekarpena.

Hala ere, ikusi dugu COVID-19ak sakondu egin dituela pertsonen eta familia ahulenen arteko desberdintasun-arrakalak. Normaltasun zaharra ere axolagabekeriaz beteta baitzegoen.

Bereziki gogor astindu du lan-merkatua prekarietatea eta azpienplegua pairatzen zutenen artean. Orbainak utzi ditu osasunean eta etxebizitzan. Laguntza-sareak ahuldu eta bakardade-sentimendu itogarria hedatu. Eten digitala bazterketa-faktore berri gisa agertu da. Eta, beste behin ere, emakume migratuek lehen pertsona pairatu dituzte bazterkeria-faktore horiek guztiak. Kaltetuenak izan dira.

Esku artean duzun ikerketak protagonismoa aldarrikatu nahi du eta pandemiaren bizipenak nabarmendu.

Ikusgarritasun handiagoa behar dugu. Daturik gabe ez dagoelako ikusgarritasunik. Eta, hori gabe, ez dago agenda politikoak betetzeko lehentasunik, ezta aukerarik ere.

Politika gehiago eta hobe behar dugu. Politika publikoak ezinbestekoak dira eta berdintasuna, elkartasuna eta justizia soziala bermatzen dute. Proiektu kolektiborik eta etorkizuneko proiektu partekaturik

gabe ez dago aukerarik.

Sinesmenetan oinarritutako eta ebidentzietan oinarritutako politika: eraginkortasuna eta efizientzia hobetzeko eta kontuak ematea eta kontrol demokratikoa sustatzeko.

Aniztasunaren balioa aldarrikatu behar dugu. Berezkotasunaren, berdintasunaren pandemiaren aurrean. Aberastasuna gure ezberdintasunetan dagoelako, ez gure antzekotasunetan. Eta Bizkaia gero eta mestizoagoa da. Eta migrazio-fenomenoa eskubidea eta aukera da.

Migrazio-prozesuan ere begirada feminista behar dugu. Gizateariaren erdia baino gehiago gara. COVID19aren ondorioek desberdintasunaren aurkako borrokan lortutako aurrerapen asko ezabatzeko mehatxua egiten dute. Ezin dugu onartu.

Eta interseksionalitatetik lan egin behar dugu, dibertsitatea/desberdintasuna lotuz, identitateak eta diskriminazioak gainjarri egiten baitira. Halaxe uzten du agerian gaur aurkeztzen den azterlanak: "COVID-19ak emakume migraduetan duen eragina: desberdintze estrukturalen aurreko erresistentzia-esperientziak". Dimentsio guztiek eragiten dute eta elkarri lotuta daude: migrazio-proiektutik hasi eta bizi diren egungo egoerara arte.

Begirada gehiago behar ditugu, aniztasun gehiago, feminismo gehiago, interseksionalitate gehiago.

Horrela ari gara. Bizkaiko Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako VI. Foru Planarekin. Bizkaia Anitzarekin, ANIZTASUNeko ETA INKLUSIOko LEHEN PLANA (2021-2023): Bizkairako.

Hitzaurre hau idazten ari naizen bitartean, errusiar armadak Ukraina inbaditu du. Giza eskubideak mespretxatzeko ekintza. Balio demokratikoen aurkako eraso krudela. Ukrainar herriari gure elkartasun osoa.

Ez dut amaitu nahi bi esker-emate egin gabe.

HARRESIAK APURTUZ elkarteari, pertsona guztiek beren eskubide guztiak aitortuta izango dituzten eta aukera-berdintasunean parte hartu ahal izango duten gizartea sortzeko egin duzuen ahaleginagatik. Eta desberdinen arteko bizikidetza erraztuko duten gakoak emateagatik.

Proiektu kolektibo honetan parte hartu duzuen EMAKUME MIGRATUEI. Zuen identitatea osatzen duten kontakizunak aurkeztean duzuen eskuzabaltasunagatik. Zuen erresilientzia-ereduagatik. Eta beti zuen eskubideen aldeko borrokaren lehen lerroan egoteagatik, gureak ere badirelako.

Enplegu, gizarteratze eta berdintasuneko foru diputatua

Nor naiz ni? Horixe da bizitzan gure subjektibotasuna antolatzen duen galdera. Eta bizitzean erantzuten dugu. Horrelakoak gara eta ez bestelakoak. Besteak bezalakoak eta besteen desberdinak gara. Marcela Lagardek (1992) horrela hitz egiten zuen identitate femeninoaren inguruan duela hogeita hamar urte, pertsona modura, eta emakume modura eraikitzerakoan hainbat elementu behin eta berriz nola gurutzatzen diren. Ikerketa honek azterna hori du, baina batez ere haien denbora eta jakinduria eskaini eta haien sentimenduak eta sentipenak ikerketa honen zerbitzura jarri dituzten 117 emakumerena. Ez dago ezer baliotsuagorik. "COVID-19ak emakume migraduetan duen eragina: desberdintze estrukturalen aurreko erresistentzia-esperientziak" du izena eta izenburuak berak dagoeneko ondorio batzuk aipatzen ditu. Baina komenigarria da osotasunean aztertzea, baita alderdi metodologikoetan ere, ikerketaren zergatiak ulertu ahal izateko.

Lagardek proposatu zuen gako teoriko hori, modu agerikoan ez bada ere, ziurrenik presente egon zen Soraia Chacónek, Eva Gonzálezek eta nik neuk, Naiara Vinkek, -Harresiak Apurtzen talde teknikoa- koordinakundearen barruan, beldurrarekin eta ilusio handiarekin, lan ildo berri bat irekitzea erabaki genuenean pandemia baten erdian (orain badakigu erdian izan zela): Covid-19aren agertokian emakume migratuen egoera, testuinguruak eta behar berriak ezagutzeko. Ez zen ausazko erabakia izan, ideia, funtsean, Harresiak Apurtuz immigranteei laguntzeko Euskadiko GKE-en koordinakundea osatzen duten erakundeak entzuteko prozesutik sortu baitzen. 2020ko udaren itzuleraz geroztik, kezkatuta zeuden pandemia haien baliabideetan ardatzen zituzten pertsonengan izaten ari zen eraginarekin, batez ere emakumeengan. Baina kezka berri bat sortu zen: zer gertatzen da esku hartzeko ohiko sareen parte ez diren emakume horiekin? Zailantzarik gabe, Covid-19a aitzakia izan zen kezka sortzen zuen baina ordura arte lehentasunik izan ez zuen gaiari heltzeko: ikusgarritasuna emateko.

Ikerketa arlora jotzea berria zen Harresiak Apurtuzentzat. Egun, zuzendaritza-taldeak babestu zuen proposamen hori argitara atera da, eskerrak eman nahi dizkiogu horregatik, eta uste genuena izan da: zeharkako genero ikuspegia duen gizarte arloko ikerketa da, batez ere, esku-hartze hobea egiteko informazio mamitsua izateko eta emakumeak dira haien kontakizunen protagonistak.

Lerrootan eskerrak eman nahi dizkiegu Enplegu, Gizarte Inklusio eta Berdintasun Sailari eta haren baitako Lankidetzeta eta Aniztasunerako Zuzendaritzari, aurkeztu genuen proposamenaren baiezkoa emateagatik. Izan ere, lotura zuzena du aldundiaren erronka eta kezkekin, Aniztasunaren Kudeaketa Planean ageri den moduan, eta halaber, bat egiten du Bizkaiko gizarte-ehundurarekin. Elkarlan hori funtsezkoa da gizarte bidezkoagoa eta parekidea lortzeko bidean.

Deustuko Unibertsitateko ikerlariei eta erakundeari berari ere eskerak eman nahi dizkiegu, proiektua zabaldu baitute. Nerea Layna, Itziar Gandarias eta Miguel Ángel Navarriori, haien profesionaltasunarengatik, lanarengatik, bokazioarengatik eta sentiberatasungatik. Eta erakunde sozialen ezagutza eta akademiak horien eskura jarri dituen metodoak eta tresnak batzeko alderaketa-taldea osatzeko esperientzia berritzailean konfiantza jartzeagatik. Ziurrenik, sarean lan egitea baino metodologia hoberik ez da izango Unibertsitatearen hesiak gainditu eta eremura heltzeko. Eskerrik asko Izaskun Rekalderi, Zubietxeko zuzendari eta Harresiak Apurtuzeko zuzendariordeari, eta Aitor Oriberri, Itaka Eskolapioetako gizarte-langile eta 2016 eta 2020 bitartean koordinakundeko zuzendaritza taldeko kide izandakoari, alderaketa-talde horretako parte izan baitziren, baina beti hurbil daudelako.

Aitortza egin nahi diegu emakumeentzako galdetegia zabaldu duten gizarte-erakundeei, lehen deitik ikerketa honetan konfiantza izateagatik. Halaber, ez ditugu ahaztu nahi migrazioaren arlokoak ez direnak, baina 2021eko abenduaren 16an Deustuko Unibertsitateko Auditoriumean eginiko “Emakumeak eta Migratuak” jardunaldian gurekin izan zirenak. Ikerketa honen lehengo datuak zabaldu genituen bertan: Liz Quintana, prokuradorea eta Trabajadoras No Domesticadas kolektiboko kidea; María José Cano, FedeaFeseko kudeatzailea; Ellacuria Fundazioko Cibeles Barbosa eta Nagusilaneko Txema Delgado eta Enara Solabarria. Elementu askoren batura garelako eta intersektionalizatea eta aniztasuna zentzurik zabalenean bizi dugulako. Cony Carranza eta Afaf El Haouliri, haien konpromisotik beste emakume migratu batzuei laguntzen dietelako babes-sareak ehuntzen, eta ezin bestekoak bihurtzen dira horiek.

Proiektu honen koordinatzaile gisa, atzera begiratu eta harro sentitzen naiz lortu dugun guztia ikusita. Lerro laburrok, lehen pertsonan idatziak halabeharrez, balio dezatela nire lankideen autonomia eta konfiantza eskertzeko, haien laguntzarik, lanik eta ikuspegiarik gabe proiektu hau ez litzatekeelako inolaz ere posible izango. Lan hau kolektiboa da, Harresiak Apurtuz inoiz baino indartsuago, konprometituago eta lasaiago taupadaka dabilen bihotz handi baten modura sentituz.

Azken paragraforako utzi dut garrantzitsuena. Ikerketa hau haien kontakizunekin, haien bizitzako istorioekin elkarlanean aritu diren emakumeei dago zuzenduta. Aniztasun izugarria duten emakumeei eta haien erraieetatik hipotesiei hitzak jarri dizkietenei. Erronkak ikuspegi handiagorekin eta irizpide hobeekin jorratu ahal izateko ezagutza sorrarazi duten emakumei, haien identitatea zaindu behar dugu. Gure eskerrik beroenak.

Naiara Vink Larruskain, Harresiak Apurtuzeko gizarte-eragineko arduraduna eta proiektuaren koordinatzailea

I. SARRERA: COVID-19AK EMAKUME MIGRATUENGAN IZAN DUEN ERAGINA

COVID-19ak eragindako osasun- eta gizarte-krisian zehar gailendu den diskurtsoa izan da birusak ez duela baldintza sozialen, jatorrien edo mugen arteko bereizketarik egiten. Alabaina, nazioarteko erakundeetatik ohartarazi izan dute mundu mailako krisiak areagotu egin dituela dagoeneko bazeuden genero-dinamikak eta genero-bereizketa berriak sortu dituela, emakume immigrante eta langileei eragiten dietenak bereziki (NBE Emakumeak, 2020, Foley eta Piper, 2020). Emakume migratuen kasuan, areagotu egin den zaugarritasun hori pandemiaren aurretik bazeuden egiturazko desberdintasunek eusten dute; etxearen eta zaintzaren arloko langileak dira gehienak, beharrezko sektoreak izan arren, prekarietate, ezegonkortasun eta babes sozial falta handia dute (ILO, 2020; Kramer eta Kramer, 2020).

Administrazio-egoera irregularra izatea da migratutako emakumeen bizi-baldintzen prekarizazioaren oinarrian dagoen egiturazko desberdintasun nagusietako bat. Por Ti Mujer elkarteak COVID-19ak Valentziako (2020:24) emakume migratuen inguruan egin duen txostenean adierazten duen moduan, "erregularizatutako estatus juridikorik gabe, emakume immigranteak ikusezinak dira eta kalean identifikatuak, atxilotuak edo deportatuak izateko beldurrez ibiltzen dira. Etxebizitza duina izatea, haien eskubideak urratzen ez dituen lan-kontratua izatea eta baita doako justizia edo osasuna izatea ere zaildu egiten da".

Txostenak osasun-sistemara sartzeko dituzten oztopoak ere jasotzen ditu. Alarma-egoeran zehar kanporatzeko prozesuak gelditu egin ziren arren, eta etxebizitza-baimenen aurkako ebazpenak izan ez ziren arren, egoera irregularrean zeuden emakume immigranteek adierazi zuten osasun-etxeetara joateko beldur zirela, identifikatuko ote zituzten. Aipatzen dituzten beste zailtasunetako batzuk dira hizkuntzaren zailtasuna edo kudeaketak egiteko eta sintomak adierazteko gailu mugikorrak ez izatea (Por ti Mujer Elkarteak, 2020).

Ildo beretik, COVID-19ak Espainiako immigrazioan izan duen eraginaren inguruko ikerketa batek adierazi du immigranteentzat pandemiaren aurretik nahiko errazak ziren administrazioko kudeaketak egiteko bidea oztopoz betea izan dela, bereziki, aurrez aurreko zerbitzuak itxi direlako, gailu egokiak edo interneteko sarbiderik ez izateagatik zerbitzu telematikoa sartzeko zailtasunak izan dituztelako eta/edo erabiltzaileen arretarako zerbitzu batzuek gainezka egin dutelako, besteak beste (Mahía, 2020).

Oztopo horiek guztiek eragina dute buruko osasunean. EHUK estatuko beste unibertsitate batzuekin batera alarma-egoera ezarri zen lehengo hilabeteetan eginiko biztanleria orokorraren inguruko ikerketa baten arabera, konfinamenduan zehar ezinegon psikologikoa areagotu egin zen, batez ere ezinegonari, gaixotasun larria izan edo hartzeak sortzen duen kezkari eta pertsona maiteak galtzeko kezkari dagokionez. Ikerketak dio gizonekin alderatuta emakumeak direla buruko osasunean kalte gehien pairatu dituztenak lo egiteko arazoan, kontzentratzeko zailtasunen, antsietate-sentimenduen, umore-aldaketen, kezkak burutik kentzeko zailtasunaren edo haserrearen ondorioz (Balluerka et al, 2020). Datu horiek bat egiten dute Por ti mujer elkarteak emakume immigranteekin eginiko ikerketarekin (2020). Bertan ageri diren nahasmendu nagusiak loarekin, antsietatearekin eta estresarekin zerikusia duten arazoak dira. Alabaina, alderaketa horretan kontuan izan behar da emakume immigranteek dituzten gizarte-sareak eta pilatutako gizarte-kapitala tokiko herritarrena baino mugatuagoa dela (Saulesleja eta Pena, 2020).

Etxebizitzari dagokionez, COVID-19aren krisiak are gehiago prekariatatu ditu immigranteentzako etxebizitzaren baldintzak, eta alokairuak eta oinarrizko zerbitzuak ordaindu ezin izatea eragin du, horien artean Interneterako konexioa. Latinoamerikako eta Karibeko Emakumeen Sareak (2020) egin duen "Para no dejar atrás" diagnostikoaren arabera, wifirik eta ordenagailurik ez duten haurrak dira arrakala digitalaren ondorioak pairatu dituztenak, ikastetxeekin harremana galdu dutelako. Bestalde, partekatutako etxebizitzetako logeletan pilatuta bizi diren familien kasuan, ezinezkoa izan da Covid-19an positibo emanez gero isolatzea.

Azkenik, enpleguari dagokionez, etxearen eta zaintzen sektorea gogor kolpatu du pandemiaren krisiak. Kutsatzeko beldurraren ondoriozuzena izan da etxeetako langileak kaleratzea¹. Emakume immigranteen kolektiboek ***"egiaztatu dute langile asko kaleratu dituztela, gehienbat ahoz, aurretik jakinarazi gabe eta inolako kalte-ordainik eman gabe"*** (Bofill y Gregorio, 2021: 159 -160) Kaleratuak izan ez diren horiek aldaketa esanguratsuak izan dituzte haien lan-baldintzetan. Horren adibide dira kutsatzeko arriskua murriztea argudiatuta zaintzen duten pertsonarekin batera konfinatu dituztenak (Bofill eta Gregorio, 2021). Horrela, krisi honetan zehar izan den ***"bifamiliarizazioak"*** ez du soilik genero-rolen banaketa desberdina sakontzearekin mehatxu egiten, emakume immigranteen lan-baldintzetan ere eragin zuzenak ditu.

Trabajadoras No Domesticadas (TND) kolektiboak Espainiar Estatuko beste elkarte batzuekin batera eginiko galdetegi baten arabera, alarma-egoera ezarri eta 15 egunera, emaitza hauek jaso zituzten: % 53 lanik eta soldatarik gabe gelditu zen. Lanean jarraitzen zutenen artean, % 40k lan-karga handiagoa zuen eta horietako % 98k ez zuen aparteko ordainsaririk jaso. Barne-erregimenean lanean ari ziren langileei dagokionez, % 33 behartuta zegoen bere ordu libreetan edo jai egunetan lan egiten zuten etxean gelditzera eta % 61i ez zitzaizkion atsedenaldiak errespetatzen. Babes-neurriei dagokionez, % 63k adierazi du inolako babesik gabe jarraitzen zuela lanean (Trabajadoras no domesticadas, 2020).

Halaber, beste ikerketa batzuek diote pandemiak etxearen eta zaintzaren arloan lan egiten duten emakume atzeritarrengan izan duen eraginak lotura duela sektore honen erregulazio faltarekin eta haien bizi-kalitatearen hondatzearekin (Parella, 2020, Bofill- Poch eta Gregorio Gil, 2021).

Pandemian areagotu ziren gizarte-bidegabekerien aurrean, emakume immigranteek haien ahotsak altza dituzte herriar oso gisa dituzten eskubideak bermatzen ez dituzten desberdintasunak salatzeke, eta proposamen jakinak egin dituzte lan duinerako, zainduak izateko eta ez soilik zaintzeko eta indarkeriarik gabeko bizitzarako eskubidea aldarrikatuz. Eragin politikoa duten ekimen horietako batzuen adibideak dira diagnostikoa eta ***"Inor atzean ez uzteko!"*** dokumentua edo²

¹ 2020ko irailean altan emanda dauden afiliazioen arabera, urte horretako otsailekoekin alderatuta, etxeko langileen sistema bereziaren afiliazio sistemak % 5eko beherakada erakusten du, ohikoa (% 2,3) baino nabarmen handiagoa (Mahía, 2020).

² Eragin politikoa duen dokumentua da eta emakume immigranteen hogeit hamar elkartek baino gehiagok sinatu dute. Bertan ageri dira pandemiak haiengan nola eragin duen aztertzen duen diagnostikoa eta gobernuari zuzendutako proposamen eta neurri batzuk.

Erregularizazioa Orain kanpaina³. Horri estatuan zehar zabaldu diren tokiko hainbat elkartasun-ekimen gehitu behar zaizkio, baita Euskal Herrian ere, elkartasun- eta erresistentzia-kutxen⁴ bitartez, konfinamendu-garaian eta ondorengo hilabeteetan emakumeek zituzten larrialdi-egoerei berehalako erantzuna emateko. Proiektu horien helburua tokiko administrazioek eta estatukoek ematen zituzten gizarte- eta larrialdi-laguntzarik jasotzen ez zuten pertsonei berehalako eta uneko laguntza ematea zen.

³ Erregularizazioa Orain mugimendua COVID-19aren krisi soziosanitarioaren ondorioz sortu da, eta egoera irregularrean dauden pertsonak, babes-sozialerako politika osoarentzat ikusiezinak direnak, baldintzarik gabe eta salbuespenik gabe erregularizatzea eskatzen du. Adibiderik berriena Bizitzeko Gutxieneko Errenta jasotzeko aukerarik ez izatea dugu, gizarte-bazterkeria egoeran egoteko arriskurik handiena duen kolektiboa izan arren. Halaber, gobernuari interpelatzeko dioten 13 neurri proposatzen dira, jorratzeko dauden hainbat gairi eusteko eskatuz, hala nola arreta-falta sistematikoa edo asilo eskaerak ukatzea, lagunduta ez dauden adin txikikoen aurkako indarkeria edo atzerritarren arreterako sistemaren funtzionamendu eskasa.

⁴ Erresistentzia-kutxa ugari osatu dira: Ez ditut bakarrik utziko- Erresistentzia Kutxa Bizkaiko eta Gipuzkoako emakume migratzaileen hainbat kolektibok sustatu dutena, esaterako Nika-raguaren aldeko elkarte feministek, Mujeres con Voz, Mujeres Tejiendo Red eta Trabajadoras No Domesticadas elkarteek, Bilboko Arrazismoaren Aurkako Erresistentzia-Kutxak edo SOS Arrazakeriaren Etxeko Langileen eta Zaintzaileen emakumeen taldeak eta Tolosaldeko Mugimendu Feministak.

2. METODOLOGIA

2.1. Aurrekariak eta helburuak

Harresiak Apurtuzek, immigranteak babesteko Euskadiko GKE-en koordinakundeak, entzuteko prozesua garatu du Bizkaiko gizarte-erakundeekin, urtebeteko pandemiaren ostean izan dituzten beharren inguruan. Zehazki, 2021 hasieran, gizarte-erakundeek hainbat topalekutan egiten zuten ahalegina probintzian bizi ziren emakume migratzaileei COVID-19ak nola eragiten zien ezagutzeko. Interes berezia jarri zuten, zehazki, prozesu migratzailea bizi arren, ohiko esku-hartze sarearen parte ez ziren emakume horiengan. Zer gertatzen da haiekin? Edo nola erantzun haien behar aldakorrei? Horiek ziren elkarteek mahi gainean jartzen zituzten galdera-ikurretako batzuk.

Egoera horren aurrean, Harresiak Apurtuzek, talde teknikoaren indarra baliatuz, lan-ildo berri bati ekiteko unea zela pentsatu zuen, etorkizuneko ekintzak zehazteko ikerketa giltzarria izango zuena, errealitatea ezagutu, eta ondorioz, informazio gehiagorekin eta gutxiagorekin esku hartu ahal izateko. Hori horrela, pandemiaren ondorioz emakume migratzaileei sortutako behar berriak eta zailtasunak jorratuko zituen ikerketa egiteko proposatu zion Bizkaiko Foru Aldundiari, zehatzago esanda Enplegu, Gizarte Inklusio eta Berdintasun Sailaren baitako Lankidetzak eta Aniztasunerako Zuzendaritzari. Ikerketak arreta berezia jarriko zuen lurraldeko gizarte-erakundeekin zerbitzuen eta baliabideen parte ez zirenen eta haiekin ohiko harremanik ez zutenengan. Foru-erakundeak onartu ostean, eta Deustuko Unibertsitateko Nerea Layna, Itziar Gandarias eta Miguel Ángel Navarro ikerlarien eskutik, eta Harresiak Apurtuzen koordinaziopean, 2021eko apirilean hasi ginen ikerketarekin.

Helburu hauek zehaztu ziren: 1) Pandemiak emakume migratzaileengan izan duen eragin psikosoziala aztertzea. 2) Pandemiarekin izan dituzten bizipenetan sakontzea 3) Esku-hartzeko zailtasunak edo testuinguruak ezagutzea 4) Esku-hartzeko prozesuetan gomendioak ematea eta bideratzea.

Horrela sortu zen "Covid-19ak emakume migratuengan izan duen eragina: erresistentziaren esperientziak egiturazko desberdintasunen aurrean" Agenda 2030 eta Garapen Jasangarrirako Helburuekin bat egiten duen ikerketa, baita politika publiko inklusiboak garatzeko funtsezko tresna gisa BFAk erabiltzen duen Dibertsitatearen Kuadaketarako Planarekin ere.

2.2. Ikerketarako metodoa

Erabilitako metodologiaren helburua da esperientzia praktikotik, zerbitzutik eta laguntzatik gogoeta, sakontzea eta ikerketa sustatzea. Teoriak eta praktikak bat egiten dute egiten dugun horretan guztian eragin sozial handiagoa lortzeko. Horregatik, ikerketaren ideia gizarte-erakundeetatik sortu da eta Deustuko Unibertsitatea ikerketa-prozesuan laguntzen du harreman horizontala mantenduz. Gizarte-erakundeen ezagutzaren ekarpena eta arlo metodologikoan eta teorikoan unibertsitateak ematen duen esperientzia dira ikerketaren emaitzak erabilgarriak eta praktikoak izateko uztartearik egokiena, baita aztertutako errealitatea eraldatzeko ere.

Bestalde, pentsatu zen ikerketa egiteko modurik egokiena metodologia misto kuantitatiboa eta kualitatiboa zela (Brannen, 1992), ad hoc osatutako galdetegia eta elkarrizketa sakonak uztartuz (Taylor eta Bogdan, 1996), galdetegiak argitzen ez dituen alderdietan sakontzeko eta, arrazoi ugari medio, elkarteekin loturarik ez duten profiletara heltzeko, eremu horietan ez sartzera zerk eramaten dituen eta haien beharrak zein diren modu sakonagoan jakin ahal izateko.

Ikerketa elkarrekin egiteko prozesuari dagokionez, beharrezkoa da une edo fase desberdinak bereiztea:

1. Harresiak Apurtuzetik alderaketa-taldea deiturikoa osatu genuen, hau da, hainbat gizarte-erakundetako kideek osatutako taldea, Deustuko Unibertsitateko ikerketa-taldearekin batera, ikerketaren diseinua eta gauzatzea adosteko. Ikerketa-taldearen eta Harresiak Apurtuzeko alderaketa-taldearen hasierako bileretan, ikerketa prozesu osoan zehar jarraituko ziren helburuak, metodologia eta kronograma zehaztu ziren.
2. Ikerketa-taldearen galdetegiaren lehenengo bertsioa diseinatzea eta alderaketa-taldearekin batera egokitzea: ikerketa-taldeak galdetegiaren lehenengo zirriborroa egin zuen, eta alderaketa-taldearekin batera aldaketak egin zituzten. Amaierako galdetegia I. eranskinean ikus daiteke, Hainbat bloketan dago banatuta:
 - **Datu sozio-demografikoak:** Migratzaileen galdetegietan ohikoenak txertatu ziren eta hainbat item gehitu ziren, sexu-orientazioaren, prestakuntzaren, kontziliazioaren eta pairatutako indarkeriaren inguruan.

- **COVIDak lanean izan duen eragina.** Erreferentzia gisa Balluerka et al-ek eginiko galdetegia erabili zen. (2020).
- **Ostatua.** Etxebizitzaren bazterkeria hautemateko Navarra-Lashayas, Gandarias eta Laynak erabilitako galdera batzuk erabili ziren oinarri moduan.
- **COVIDaren eragina maila psikosozialean.** Erreferentzia gisa Balluerka et al-ek eginiko galdetegia erabili zen. (2020).
- **Bakardadea.** Bakardade existentzialaren inguruko EDSOL galdetegia hartu zen erreferentzia gisa.
- **Parte-hartzea eta elkarteetako kide izatea:** galderak ikerketataldeak eta alderaketa-taldeak garatu zituzten.

3. Galdetegia osatu ostean, bi modutara zabaldu zen:

- Ikerketan elkarlanean aritu ziren gizarte-erakundeekin aurretiazko bilera egin zen⁵, galdetegia azaltzeko, eta galdetegia bidali zitzaion online edo paperean betetzeko. Gizarte-erakundeak arduratu ziren haien baliabideetan zabaltzeaz.
- Gizarte-erakundeekin harremanik ez duten herritarrengana heltzeko, online argitaratu zen galdetegia, “elur-bola” efektua lortzeko, sare sozialen bitartez hedatuz.

4. Datu-basea eraikitzea, galdetegiko emaitzak erregistratzea eta aurretiazko azterketa egitea alderaketa-taldearekin batera: galdetegia betetzeko epea amaitu ostean (2021eko ekaina-uztaila), lehengo azterketa egin zuten ikerketa-taldeak eta alderaketa-taldeak. Datuak aztertzeko SPSS.26 erabili zuten..

⁵ La Posada de los Abrazos, Goiztiri, Gurutze Gorria, Munduko Medikuek, Ellacuría Fundazioa, Zubietxe, Bizkaisida, Itaka Eskolapioak, Save The Children, Lagun Artean, Margotu

5. Ikerketa-taldeak elkarrizketa sakonen gidoiaren lehenengo bertsioa diseinatu zuen eta alderaketa-taldearekin batera egokitu: ikerketa-taldeak lehenengo zirriborria egin zuen eta alderaketa-taldearekin batera beharrezko aldaketak egin zituen. Gidoia diseinatzeko, galdetegiaren datuen lehenengo azterketaren emaitzak hartu zituzten kontuan. Gidoia II. Eranskinean dago erantsita.
6. Funtsezko informatzaileekin harremana eta hamaika elkarrizketa sakon egitea. Aipatu dugun moduan, elkarrizketa sakonen helburua Bizkaian epe ertain-luzean dauden emakumeengana eta esku-hartze sozialerako erakundeekin apenas harremanik ez zutenengana heltzea zen. Horretarako, ezinbestekoa izan zen beste emakume migratzaile batzuei laguntzen dieten emakumeekin harremanetan egotea, partaide posibleen erreferentziak eman zituztelako eta elkarrizketa askotan itzultzaile moduan lagundu zutelako.
7. Elkarrizketen transkribapenak eta edukiaren lehenengo azterketa alderaketa-taldearekin batera: hamaika elkarrizketak egin ondoren, transkribatu eta edukiaren lehenengo azterketa egin zen alderaketa-taldearekin batera.
8. Aurretiazko lehenengo ondorioak azterketa kualitatiboaren eta kuantitatiboaren artean: azterketa kualitatibotik eta kuantitatibotik ateratako informazioa ikertu ostean, ikerketaren aurretiazko lehenengo ondorioak atera zituzten ikerketa-taldeak eta alderaketa-taldeak.
9. Edukia sakon aztertzea eta txostena egitea: ikerketa taldeak sakon aztertu zuen ateratako informazioa eta txosten hau egin zuen.
10. Ikerketa taldearen alderaketa-taldeak txostenaren inguruan eginiko feed-backa: txostenaren lehenengo bertsioa alderaketa-taldeari bidali zitzaion, ekarpenak egin eta azken txostena ixteko.

2.2.1 Parte-hartzaileak

Ikerketan parte hartu duten emakume immigranteei dagokienez, beharrezkoa da bi talde handitan bereiztea: alde batetik, ikerketaren zati kuantitatiboan parte hartu duten emakumeak daude, hau da, galde-egia bete duten emakumeak, bai online, bai presentzialki. Eta bestetik, alde kualitatiboan parte hartu dutenak, bestela esanda, elkarri-zketa sakonak egin dituzten emakumeak. Lehenengoei dagokienez, 107 emakumek erantzun zuten galdetegia. Elkarri-zketa sakonetarako, erakunde sozialekin harremanik ez duten edo harreman puntuala du-ten emakumeek izan zuten lehentasuna, eta 11 emakume izan ziren guztira.

2.2.2. Prozedura

Elkarri-zketa sakonetako partaideak aukeratzeko hautaketa-prozesua egiteko, bi irizpide izan ziren kontuan.

- Alde kualitatiboaren profilen heterogeneotasuna errespetatzea eta galdetegia erantzun zuten emakumeen jatorriaren proportzioa.
- Elkarri-zketak egin zituzten emakumeek ez zuten harremanik gizarte-erakundeekin. Cony Carranza eta Afaf El Halouiri esker heldu ahal izan ginen haiengana, haien egunerokoan beste emakume migratzaile batzuei laguntzen baitiete. Lan hau baliatu nahi dugu elkar babestu eta laguntzeko sare horri aitortza egin eta ikusarazteko. Lan isila da, ikusezina, entzutean oinarritzen da, berrakada bat ematean, inpotentziaz betea, emakumeek bizi dituzten egoera gogorak aldatzeko ezintasunarengatik, baina, zalantzarik gabe, bakardadearen aurkako antidoto gisa balio du, emakumeak lasaitu eta aurrera egiteko adoretzen dituelako.
- Aipuetan erabili diren izenak ezizenak dira, parte hartu duten emakumeen konfidentzialtasuna mantendu ahal izateko.

3. GALDETEGIAREN EMAITZEN AZTERKETA

Hasteko, galdetegia erantzun zuten emakumeen oinarrizko datu sozio-demografiko batzuk aurkeztuko ditugu. Guztira 106 izan dira, eta batez beste 39 urte dituzte; gazteenak 19 eta helduenak 65. % 50 baino gehiago Latinoamerikakoak dira, eta, gero, Magrebekoak eta Saharaz hegoaldeko Afrikakoak. Lagina adierazgarria ez izan arren, ehunekoak Euskadin bizi diren atzerritarren datuetara hurbiltzen dira. Hala, Ikuspegiren arabera (2021), Magrebetik datozen pertsonak EAE-ko atzerritarren % 14,2 dira; Saharaz hegoaldeko Afrikatik datozenak % 7,1 eta Latinoamerikakoak % 51,7. Jatorrizko herrialdeari dagokionez, 26 emakume Marokotik datoz, hau da, lagin osoaren % 24,5. Atzetik dago Kolonbia 13 emakumerekin (% 12,3) eta Nikaragua 12rekin (% 11,3). Atzerago daude Peru, Honduras eta Nigeria (% 5,7, % 4,7 eta % 3,8 hurrenez hurren).

		MAIZTASUNA	EHUNEKOAK
BATEZBESTEKO ADINA		39 urte	
Pertsonaren jatorria	Latinoamerika	58	54,7
	Magreb	31	29,2
	Saharaz hegoaldeko Afrika	11	10,4
	Ekialdeko Europa	4	3,8
	Beste batzuk	2	1,9
Egoera administratiboa	Pasaportea	52	49,1
	Batere ez	22	20,8
	NANa	21	19,8
	Bizileku-baimena	5	4,7
	Asilo-eskatzaileak	3	2,8
	Beste batzuk	3	2,8
Bertan bizi den denbora	3 urte baino gutxiago Euskadin	38	35,8
	3 urte baino gehiago Euskadin	68	64,2
	Batezbesteko denbora Euskadin	7 urte	
	Batezbesteko denbora Espainian	8 urte	

1. taula. Datu sozio-demografikoak

Egoera administratiboari dagokionez, egoera irregularren dauden pertsonen artean eta legez lan egitea eta bizitzea baimentzen duen

dokumenturen bat duten pertsonen artean bereiz dezakegu⁶. Lehengo egoeran daude laginaren % 20,8 eta bigarrenean elkarriketatutako emakumeen % 79,2. Nolanahi ere, datuek erakusten dute erantzun duten emakumeen ehuneko altu batek (ia % 50ek) duela pasaporte, baina ez du adierazten ea bestelako lan egiteko edo bizileku-baimenik duten. Eusko Jaurlaritzaren Etorkin Atzeritarrei Buruzko Inkestaren (EABI) arabera (2019), EAEn atzerriko biztanleen % 5,4k soilik ez du lan egiteko edo bizileku-baimenik, beraz, pentsatzekoa da pasaporte dutela dioten emakume horiek ere izango dutela lan egiteko edo bizileku-baimenen bat.

Nolanahi ere, inolako dokumentaziorik ez dutela erantzun dute emakumeen % 20,8k eta horrek esan nahi du EABIk egoera irregularrean daudela dioten pertsonen kopurua baino lau aldiz handiagoa dela. Datua koherentea da gizarte-erakundeek duten pertzepzioarekin; izan ere, administrazio-egoera irregularrean dauden pertsona askok erabiltzen dituzte haien baliabideak eta zerbitzuak, zerbitzu publikoetan aurkitzen ez duten orientazioa, informazioa, azalpenak eta laguntza jasotzeko.

Bertan bizitzen daramaten denborari dagokionez, galdetegia erantzun duten emakumeen % 35,8k 3 urte baino gutxiago daramatzate Euskadin, eta % 64,2k 3 urte baino gehiago. Denbora hori igaro ondoren gizartearen errotuta egoteagatik lan- eta egoitza-baimena eskatzeko aukera izaten delako egiten da denbora-tartearen banaketa hori. Euskadin 3 urte baino gehiago daramatzaten eta inolako dokumentaziorik ez duten emakumeen datuak gurutzatzen baditugu, ikus daiteke 17 direla egoera horretan dauden emakumeak (hau da, 3 urte baino gehiago daramatzaten emakumeen % 25). Horrek agerian uzten du askok lan egiteko eta bizileku-baimena lortzeko oraindik ere dituzten zailtasunak.

Bizitzeko tokien artean Bilbo nabarmentzen da, bertan bizi baitira galdetegia erantzun duten emakumeen % 67,9; atzetik daude Barakaldo (% 16) eta Getxo (% 3,8).

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Sexu-orientazioa	Heterosexuala	95	90,5
	Bisexuala	4	3,8
	Lesbiana	1	1,0
	Beste bat	5	4,8

2. taula. Sexu-orientazioa

⁶ Bizileku-baimena, ikasteko baimena, lan egiteko eta bizileku-baimena, bizileku iraunkorra.

Galdetegian haien sexu-orientazioaren inguruan galdetu zitzairen emakumeei, eta gehienak heterosexual moduan identifikatzen dira. Ez da ohiko galdera izaten migratzaileei egindako elkarrizketetan, ziurtzat jotzen delako heteroaraua, baina datuetan ikusten dugun moduan, ia % 10ek heterosexuala ez den sexu-orientazioa dute.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Seme-alabak	Bai	83	78,3
	Ez	23	21,7
Seme-alaben batezbestekoa	2,10		
Egun elkarrekin bizi dira	Bai	49	59
	Ez	34	41
Familiaren osaera	Bikotekidea duen eta seme-alabarik ez duen emakumea	36	34,0
	Emakumea bakarrik seme-alabekin	30	28,3
	Emakumea bakarrik	26	24,5
	Bikotekidea eta seme-alabak dituen emakumea	9	8,5
	Beste batzuk	5	4,7

Tabla 3. Redes familiares

Elkarrizketatuko emakumeen ia % 80k seme-alabak ditu, batez beste 2,10, eta horietatik % 60 seme-alabekin bizi da egun. Familiaren osarari dagokionez, bikotekidea duten baina seme-alabarik ez duten emakumeak dira gehienak, eta, gero, bakarrik dauden emakumeak, haurrekin edo gabe. Datuek erakusten dute bakarrik dauden emakumeen ehunekoa nahiko altua dela (% 52,8). Seme-alabekin bizi ote diren datuak familien osaerarekin gurutzatzen baditugu, alde nabarmenak ikus ditzakegu bi egoeren artean ($\chi^2= 20,87$; $p\leq 0.001$). Lehen-go aldea da “emakumea bakarrik” aukera hautatu duten emakume guztiak ez direla egun seme-alabekin bizi, logikoa eta koherentea da. Bigarrena da alde nabarmena dagoela egun seme-alabekin bizi diren emakumeen eta bakarrik daudenen artean, bakarrik dauden eta seme-alabak izan arren haiekin bizi ez diren emakumeekin alderatuta (23 VS 6). Beraz, 23 emakume dira ama bakarrik (galdera hori erantzun duten emakumeen ia % 28). Datua esanguratsua da, gizarte-bazterkeriaren azken txostenen arabera (FOESSA, 2019), horrek gehiago eragiten die emakumeak buru diren familiei eta adierazle gehienetan daturik altuenak ama bakarreko familietatik datoz. Txosten horren bazterkeria-indizeak dio bakarrik dagoen emakume bat buru den familiek aukera bikoitzak dituztela bazterkeria pairatzeko, sostengatzaile

nagusia gizona duten familiekin alderatuta.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Lan-egoera konfinamenduaren aurretik konfinamenduaren aurretik	Besteen kontura lanean	36	34
	Langabezian	36	34
	Kontraturik gabe lanean	17	16
	Ikaslea	8	7,5
	Norbere kontura lanean	6	5,7
	Beste batzuk	3	2,8
Konfinamenduan zehar lana mantendu zuen	Aurretik ez zuen lanik	45	42,5
	Ez	29	27,4
	Bai	26	24,5
	Ez, baina beste bat aurkitu nuen	6	5,7
Konfinamenduaren ondoren lana mantendu zuen	Konfinamenduan zehar ez zuen lanik egin	48	45,3
	Bai	31	29,2
	Ez	27	25,5
Lana zer baldintzatan mantendu duen	Lehen baino baldintza kaskarragoetan	19	44,2
	Lehenengo baldintza berdinekin	19	44,2
	Lehen baino baldintza hobeekin	5	11,6

4. taula. Lana konfinamenduaren aurretik eta ondoren

Taulan ikus daitekeen moduan, konfinamenduaren aurretik, galde-
tegia erantzun duten emakumeen ia % 60 lanean zeuden. Konfina-
menduaren aurretik zuten lan-egoeraren eta ondorengoaren taulak
gurutzatzen baditugu, ikus dezakegu konfinamenduaren aurretik la-
nean zeuden emakumeen ia erdiak (% 46) lana galdu zutela. Taulan
ikus daitekeen moduan, termino absolutuetan, galdetegia erantzun
duten emakumeen % 25,5ek ez zuen lana mantendu konfinamen-
duaren ostean.

Lana mantendu ahal izan zuten emakumeen artean, ikus daiteke
% 44,2k baldintza okerragoak dituela orain pandemia aurretik baino.
Konfinamenduan zehar lana mantendu ezin izan duten baina beste
lan bat aurkitu duten emakumeen kasuan, bi emakume saltzaile ari-
tu dira, beste bi etxe barneko langile edo etxeko langile eta beste
bien kasuan, bat harreran egon da lanean eta bestea peoi. Oraindik

goiz da pandemia egoera gainditu osteko enpleguaren bilakaera aztertzeko, baina lehengo eragina garrantzitsua izan da emakume migratzaileen lanean, agian feminizazioaren eta haien lan-eremuen prekarizazio handiaren ondorioz.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Konfinamenduaren aurreko lanpostua	Lanik gabe	47	44,3
	Etxeko langilea	19	17,9
	Ostalaritza - Zerbitzuak	12	11,4
	Etxe barneko langilea	11	10,4
	Zaintzailea	9	8,5
	Garbitzailea	4	3,8
	Beste batzuk	4	3,8
Egungo lanpostua	Lanik gabe	63	59,4
	Etxeko langilea	13	12,3
	Garbitzailea	8	7,5
	Zaintzailea	8	7,5
	Etxe barneko langilea	7	6,6
	Ostalaritza - Zerbitzuak	6	5,6
Sexu-jazarpena lanean	Bai	7	7,3
	Ez	89	92,7

5. taula. Egungo lan-egoera

Datuek erakusten dute lanean ari diren emakumeak etxeko lanarekin (barnekoa eta kanpokoa), zaintzarekin eta ostalaritza eta zerbitzuen sektorearekin zerikusia duten lanetan ari direla. Konfinamenduaren aurretik zein ostean errepikatzen da hori. Datuek bat egiten dute ikerketa batzuekin (Oslo eta Parella, 2012), eta erakusten dute zaintzaren berrantolaketa orokorrak emakume migratzaileak laneko eta gizarte-ko egoera zaurgarrian uzten dituela eta gizonekin alderatuta, geldialdi handiago duten lan-esparruetara bultzatzen dituela. Emakume migratzaileak iristen direnean etxeetako zerbitzua eta zaintzak dira lan-esparru nagusia eta mantendu egiten dira urteak igaro ostean ere, ondorioz, ezegonkortasun handia eta laneko prekarietatea bizi behar izaten dute, eta ezin izaten dute haientzat eta haien familientzat etxebizitza segurua eta egonkorra eduki.

Laneko sexu-jazarpenari dagokionez, emakumeen % 7,3k pairatu izana adierazi du. Erasotzailea nor izan den zehaztean, bezeroak, nagusia eta zaintzen duten pertsona edo haren senideak aipatu dituzte. 10

emakumek ez dute galdera erantzun nahi izan.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOAK
Prestakuntza jasotzen du	Bai	49	46,2
	Ez	57	53,8
Zer prestakuntza jasotzen du?	Gaztelania eta beste hizkuntza batzuk	17	34,6
	Arreta soziosanitarioa	6	13
	Etxeko lana-Garbiketa-Sukaldaritza	6	13
	Lanean hasi aurreko ikastaroak eta HHE	5	11
	Zaintzailea	4	8
	Askotariko tailerrak	4	8
	Administraria - Merkataritza	3	6
	Konpetentzia digitalak	3	6
	Beste batzuk	3	6

6. taula. Prestakuntza

Galdetegia erantzun duten emakumeen ia erdiak prestakuntza motaren bat jasotzen du egun. Prestakuntza nagusia gaztelaniaren irakas-kuntza da, gero, 5. taulan aipatu diren merkatu-hobiekin zerikusia duten prestakuntzak, zaintzak eta etxeko lana. Beraz, ikus daiteke emakume horiei eskaintzen zaizkien prestakuntza-aukerak oso lotuta daudela sozialki esleitzen zaizkien lan-hobiekin (Galaz eta Montenegro, 2015).

		MAIZTASUNA	EHUNEKOAK
Kontziliazioaren batezbestekoa		5,74	
Kontziliazioaren puntuazioa	1-2	18	19,6
	3-4	8	8,7
	5-6	30	32,6
	7-8	17	18,5
	9-10	19	20,7

7. taula. Kontziliazioa

Lan- edo ikasketa-bizitza eta familia-bizitza uztartzea ea posible zaien galdetuta, batezbestekoa 5,74 da (1etik 10era, 1 batere erraza ez eta 10 oso erraza). Erdibideko puntuazioa da eta erakusten du galdere-

tan aniztasun handia dagoela (puntuazio-tarte guztiak % 20 inguruan daude). Ziurrenik, duten babes-sarearen araberakoa da. Parella eta Samperrek (2008) egindako ikerketa kualitatibo batek adierazten du guraso bakarreko familiak dituzten emakume migratzaileek oztopo gehigarriak dituztela kontziliaziorako. Izan ere, dituzten lan-segmentuen ondorioz, baliabide ekonomiko urriak dituzte haien seme-alabentzako zaintza-zerbitzu pribatuak eskuratzeko, baita hurbileko sendeen sare eskasak ere.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Gizarte-laguntzak jasotzen ditu	Bai	42	39,6
	Ez	64	60,4
Zer laguntza mota jasotzen ditu?	DSBE	15	36,6
	Elkarteen laguntza	13	31,7
	Langabezia	3	7,3
	Elkartearen pisua	2	4,9
	Gizarte-larrialdietarako laguntza	2	4,9
	Oinarrizko beharren laguntzak	2	4,9
	Errefuxiatuentzako laguntzak	2	4,9
	Beste batzuk	2	4,9
Pandemiak haien ekonomian izan duen eraginaren puntuazioa	1	25	24,3
	2	14	13,6
	3	13	12,6
	4	12	11,7
	5	39	37,9

8. taula. Gizarte-laguntzak eta ekonomia

Datuek erakusten dute galdetegia erantzun duten emakumeen ia % 40 gizarte-laguntzaren bat jasotzen ari dela. Datuek bat egiten dute hein batean lanik gabe dauden emakumeen datuekin (ikusi 5. taula). Bi taulak gurutzatzen baditugu, bi kontu garrantzitsu ikusiko ditugu. Lehengoa da lanean ari diren eta gizarte-laguntzak jasotzen (7) dituzten emakumeak daudela, eta horiek izan daitezke kontraturik ez dutenak edo oso lan prekarioak dituztenak eta soldata baxuen ondorioz gizarte-laguntzetara jo behar dutenak bizirauteko. Bigarrena da lanik egiten ez duen eta laguntzarik jasotzen (28) ez duen emakumeen taldea dagoela. Emakume guztien laurdena da multzo hori (% 26,4), ehunekoa ez da batere txikia, bizi duten egoera zaugarria kontuan izanik.

Pandemiak haien ekonomian izan duen eraginari dagokionez, ikus dezakegu emakumeen ia % 50ek adierazi duela eragin nahikoa edo handia izan duela, kasu honetan, diru-sarrerak nabarmen murriztu zai- zkielako.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Pandemian zehar zaintzari eta etxeko lanei eskainitako denbora areagotzea	1	21	20,2
	2	12	11,5
	3	14	13,5
	4	11	10,6
	5	46	44,2
Laguntza izan du	Bai	23	21,7
	Ez	83	78,3
Nork lagundu dio?	Familiak	6	27,3
	Beste kide batzuek	5	22,7
	Gizarte-erakundeek	4	18,2
	Bikotekideak	4	18,2
	Seme-alabek	2	9,1

9. taula. Pandemian zehar izandako zaintzak

Pandemiak ekonomian izan duen eraginaz gain, interesgarria iruditzen zitzaigun emakumeek beste pertsona batzuk zaintzen edo etxeko lanak egiten ematen duten denboran zer nolako eragina izan duen aztertzea. Zehazki, hau zen galdera: ***“Pandemiaren ondorioz, zaintzari eta etxeko lanei eskaini behar dizkiozun orduak areagotu egin dira?”*** Puntuazioa 1etik 5erakoa da; 1 batere ez eta 5 asko. Datuetan ikus daitekeen moduan, emakumeen % 44,2k erantzun du jarduera horietara eskaintzen duten denbora asko areagotu dela pandemian zehar. Horri gehitu behar zaio gehienek (% 78,3) ez dutela laguntzarik izan eskainitako denbora areagotu egin den arren. Datuek bat egiten dute pandemian zehar zaintzarako denbora areagotu egin dela adierazten duten txostenekin (Moré, 2020; OXFAM, 2020). Ez dugu ahaztu behar ikerketek (García-Calvente, Mateo-Rodríguez eta Maroto-Navarro, 2004) erakusten dutela emakumeen osasunean eta bi- zi-kalitatean duen eragina. Hala, emakumeek etxeko lanei eta zaintzari gizonek baino denbora handiagoa eskaintzeak eragin negatiboa du gastuei, norberarentzako denborari, bizitza sozialari eta ongizate psikosozialari dagokionez.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOAK
Bizi den ostatu mota	Alokairuan dagoen pisua (partekatua ala ez)	48	45,3
	Elkartearen pisua	25	23,6
	Alokairuan dagoen gela (partekatua ala ez)	16	15,1
	Lan egiten duen toki bera	9	8,5
	Senideen eta lagunen etxea	4	3,8
	Beste batzuk	4	3,8
Etxebizitzaren dokumentazioa	Bai	54	50,9
	Ez	52	49,1
Erroldatuta	Bai	90	84,9
	Ez	12	11,3
	Bai, beste leku batean	4	3,8
Baldintza fisikoak (1-5)		4,19	
Kontrola (1-5)		3,91	
Intimitatea (1-5)		4,04	
Segurtasuna (1-5)		4,33	

10. taula. Ostatuaren baldintzak eta ezaugarriak

Ostatuari erreparatzen badiogu, galdetegia erantzun duten emakume gehienak alokairuan duten pisu batean bizi dira (ez dakigu partekatua den ala ez), eta, gero, elkarteren batek emandako osatu batean. Alokairuan hartutako gela du % 15,1ek. Elkarre batek emandako ostatuak, alokairuan dituzten gelak, eta lan egiten duten toki berean bizi direnak batzen baditugu, emakumeen % 55en kasuan etxebizitzaren beharrak ez daude erabat aseta. Bizi diren tokiari dagokionez, toki berean bizi diren pertsonen batezbesteko 3,07koa da, nahiz eta kontuan izan behar den % 36,2 beste pertsona batekin soilik bizi dela eta % 17,1 bakarrik. Bestalde, toki berean bizi diren 4 edo 5 pertsonak gehitzen badizkiogu, guztira % 27,6 dira. Horrek agerian uzten du mi-gratzaile askok bizi duten prekarietatea eta pilaketa.

Ostatuaren egoeran gehiago sakontzeko, lo egiteko tokia izatetik harago, emakumeei galdetu zaie bizi diren tokiaren zer dokumentazio duten. Ikus dezakegun moduan, laginaren erdiak ez du bizi den lekua- ren inolako legezko dokumentaziorik (eskriturak, alokairuaren kontra- tua edo azpierrentapena). Badutenen artean, % 71,7k alokairuaren kontratua du, % 11,3k azpierrentamendu-kontratua eta % 7,6k artat-

zen duen elkarteak emandako dokumentazioa. Erroldari dagokionez, ia % 85ek agiria du, etxebizitzaren dokumentaziorik ez izan arren.

lkerketa honetarako, ostatuaren egoera aztertu ahal izateko bizito-kiaren bazterkeria-kontzeptua hartu dugu erreferentziatzat, lo egiteko tokia izatetik edo ez izatetik harago. Ikuskera horretatik hiru arlo daude pertsona baten ostaturako sarbidea eta kalitatea antolatzen dutenak (Cortes, 2004):

- Ostatuaren erabileraren legeko erregimena
- Ahalbidetzen duen bizitza soziala eta pribatua
- Bizigarritasun-baldintza fisikoak

Ikuspegi horretatik hitz egiten da "etxeaz". Pertsonak babeseko eta osatu hartzeko sabaia izateak ez du esan nahi parte izatearen edo integrazioaren sentimenduak daudenik. Etxea, aldiz, pertsonak haien autonomia eta autoestimua garatu dezaketen tokia da, eta bizitza duina eta ongizate pertsonala sustatzen dituen gizarte-sarea duena.

Horregatik, legeko erregimenari erreferentzia egiten dioten etxebizitzari eta erroldari buruzko galderez gain, beste lau galdera gehitu genituen, galdetegia erantzun duten emakumeek etxebizitzan izan dezaketen bizitza sozialaren eta pribatuaren inguruan eta bizi diren tokiak dituen baldintza fisikoen inguruan. Ikus dezakegun moduan, 1etik 5erako eskalan puntuazioak ez dira bereziki baxuak. Hala, baldintza fisikoetan, galdetegia erantzun duten emakumeen % 57,5ek 5eko puntuazioa eman du (baldintza fisikoak duinak dira bizitzeko). Bizi diren tokiaren kontrolari dagokionez, % 58,5ek 5eko puntuazioa eman du (guztiz kontrola dezaket nor sartu eta nor ateratzen den), nahiz eta nabarmendu beharra dagoen % 20k 1 edo 2 jarri duela. Intimitatearen baldintzak erdibidekoak dira; % 30,2k 3 eta 4 arteko puntuazioa eman du eta segurtasunari dagokionez, % 67k 5eko puntuazioa jarri du (guztiz seguru). Alabaina, estatistika horien 1 eta 2 arteko puntuazioei erreparatzen badiegu, ikusten dugu baldintza fisikoetan puntuazio hori eman duela % 8,5ek; kontrolean % 19,8k; intimitatean % 15ek eta segurtasunean % 7,5ek. Kontuan izan behar da datuek banaketa desberdina dutela, elkarteren baten pisu batean bizi baitira emakumeen % 23,6. Beraz, esan dezakegu emakumeen % 20 inguru etxebizitzaren bazterkeria-egoeran daudela.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOAK
Konfinamendua izandako elkarbizitzaren batezbestekoa		6,46	
Konfinamenduan zehar elkarbizitza nolakoa izan zen	1-2	17	16,5
	3-4	10	9,7
	5-6	24	23,3
	7-8	18	17,5
	9-10	34	33

11. taula. Konfinamenduan zehar izandako elkarbizitza

Ostatua partekatzen zuten pertsonekin konfinamenduan zehar izandako elkarbizitza ez dirudi bereziki txarra izan zenik, kontuan izan puntuazioa 1etik 10era zela (1 elkarbizitza oso txarra eta 10 oso ona). Datuak koherenteak dira 10. taulan ageri diren galdetegia erantzun duten emakumeen gehiengoaren bizileku-egoera onargarriarekin.

		KONFINAMENDUAREN AURRETIK		KONFINAMENDUAN ZEHAR	
		MAI.	%	MAI.	%
Pairatutako indarkeria	Ez	82	78,1	88	83,8
	Fisikoa	6	5,7	1	1
	Sexuala	1	1	0	0
	Psikologikoa	12	11,4	16	15,2
	Fisikoa eta psikologikoa	4	3,9	0	0

12. taula. Pairatutako indarkeriak

Duela hamarkada batzuetatik nazioartean onartuta dago emakume immigranteek indarkeriari dagokionez duten zaugarritasuna. Amnistia Internazionalaren (2007) txosten batek erakutsi zuen Espainian emakume immigranteak genero-indarkeria pairatzeko aukera gehiago dituztela. Batez beste, emakume immigranteak espainiarrak baino sei aldiz zaugarriagoak dira. Klevens moduko egileek (2007) adierazi dute bikotekidearen aurkako indarkeria ulertzeko kontuan izan behar direla gizartean egiturazkoak diren alderdiak eta gure gizarteko talde bakoitzaren testuingurua. Izatez, hainbat ikerketak adierazi dute jatorriaren desberdintasunak gutxitu edo desagertu egiten direla beste aldagai batzuk kontrolatzen direnean, hala nola diru-sarrerak, heziketa maila, adina, alkoholaren kontsumoa, inpultsibotasuna edo familiaren historia (Malley-Morrison eta Hines, 2007).

Bestalde, genero-indarkeriaren biktima izate hutsak emakumeen bizi- zatzeko alderdi guztiei eragiten dieten bazterkeria-prozesu berdinak sortzen ditu (Damonti, 2014). Euskadin egindako ikerketa batek (Ar- noso, Arnoso, Mazkianan eta Irazuincide, 2012) ikuspuntu hori azpi- marratu du eta adierazi du mendekotasun ekonomikoa indarkeriaren ziklotik ateratzeko esku hartzen duen faktorea dela, eta egoera irregu- larrean dauden emakume batzuek laguntza ekonomikoak jasotzeko dituzten zailtasunek, gizartean eta lan munduan sartzeko zailtasune- kin batera, zaildu egiten dutela emakume horien osatzea eta autonoma- mia lortzea, etengabeko zaurgarritasun- eta mendekotasun-egoerara bultzatuz.

Konfinamenduaren aurretik eta ondoren indarkeriarik pairatu ote du- ten galdetuta, gehienek adierazi dute ez dutela horrelako ekintzarik jasan. Pandemiaren aurretik indarkeria motaren bat pairatu dutenei dagokienez, % 62,4aren kasuan erasotzailea bikotekidea edo bikote- kide ohia izan zen eta % 12,6aren kasuan enplegatzailea. Pandemian zehar datuak erlatiboki aldatu ziren, nabarmen areagotu zen bizi ziren pertsonen partetik jasandako indarkeria; erasotzaileen % 29,5 talde horretakoak ziren. Bikotekidea edo bikotekide ohia erasotzaileen % 35,4 izan zen eta senideren bat % 17,7.

		MAI.	%
Osasun fisikoaren kalifikazioaren batezbestekoa (1-5)		3,66	
Buru-osasuneko kalifikazioaren batezbestekoa (1-5)		3,58	
Buru-osasuneko arazoak konfinamenduaren aurretik	Bai	23	21,7
	Ez	83	78,3
Buru-osasuneko arazo mota konfinamenduaren aurretik	Antsietatea eta estresa	13	40,7
	Depresioa	11	34,4
	Testuinguruaren arazoak	4	12,5
	Tratu txar psikologikoak	2	6,3

13. taula. Osasun fisikoa eta burukoa

Halaber, emakumeei galdetu zitzaiean ea zer nolako autopertzepzioa zuten haien osasun fisikoaren eta burukoaren inguruan. Batezbesteko puntuazioan ikus dezakegun moduan, bi galderetan osasunaren pert- zepzioa ez da txarra, eta apur bat hobea da osasun fisikoa burukoa baino. Osasun fisikoari dagokionez, % 13,2k puntuazio oso baxuak ditu (oso txarra edo txarra), aldiz, buru-osasunaren kasuan % 24,5ek, hau da, lagin osoaren ia laurdenak.

Konfinamendu aurretik buru-osasuneko arazoren bat izan ote duten galdetu diegunean, emakumeen % 30ek baiezkoa erantzun du. Ehuneko nahiko altua da eta bat dator beste ikerketa batzuekin (Maya, Martínez eta García, 1999; Elgorriaga, 2011). Ikerketa horrek erakusten du emakume migratzaileen esperientzia baldintzatzen duten zailtasunak eta arazoak ez direla soilik legearen, ekonomiaren edo kulturaren arlokoak, baita maila psikologikokoak ere. Eguiluzek (2022) dioten moduan, buru-osasunari dagokionez emakume migratzaileek bizi dituzten egoera espezifiko nagusietako batzuk dira: seme-alabak atzean uztea eta horrek dakarren erruduntasun-sentimendua; laneko rola eta zaintzaileenak edo diagnostikoak mendealdekoak bihurtzeko ohitura (Jack and Aly, 2010), emakume migratzaileen kasuan funtsezkoa baita.

Izatez, buru-osasuneko arazo motaren inguruan galdetu diegunean, konfinamenduaren aurretik arazoak izan dituztenen artean antsietatea eta estresa aipatu dituzte (% 40, 7), gero, depresioa (% 34,4) eta testuinguruaren arazoak deitu dioguna (% 12,5), hau da, prozesu migratzaileak eragin dezakeen kalte psikologikoa eta emozionala, dokumentazioa lortzeko zailtasunari, errealitate berrira egokitzeko zailtasunari edo arrazakeriari dagokionez. Emakume migratzaileengan eragina duen arazo hori Ulisesen Sindromea bezala izendatu dute autore batzuek (Achotegui, 2009), nahiz eta emakumezko egile batzuek ebaluatzerakoan dauden genero desberdintasunak aipatu dituzten (Achotegui, 2009).

	Batezbestekoa	Zerbait edo asko areagotu da (4-5)
Egonezin orokorra maila psikologikoan	3,40	49,5
Kontzentratzeko zailtasunak	3,11	39,4
Ziurgabetasuna	3,55	50,5
Estualdi-krisiak, antsietatea	3,21	43,4
Gaixotasuna hartzeko kezka	3,57	56,5
Hitzen egin eta pentsatu nahi ez izateko joera	3,19	40,5
Sentimendu depresiboak, ezkorrak, esperantzarik gabeak	3,14	41,4
Erruduntasun-sentimendua	2,71	27,3
Pertsona maiteak galtzeko beldurra	3,88	68,7
Bakardade-sentimendua	3,32	49,5
Haserrea edo sumina	3,13	39,4
Umore-aldaketak	3,17	40,4
Lo egiteko arazoak	3,53	53,6
Besteei laguntzeko gogoak	3,84	58,6

Emakumeek konfinamenduaren aurretik zuten buru-osasunaz harago, interesgarria iruditzen zitzaigun konfinamenduaren esperientziak haiengan izan zuen eragin emozionala aztertzea. Horregatik galde-tu genien konfinamendu garaian haien bizitzan izan ziren aldaketez, hainbat alderditan. Aurreko ikerketa batzuek erakutsi dute pandemia-ren eragin psikologikoan eragina zuten aldagai nagusiak birusa eta gaixotasuna hartzeko beldurra, frustrazio eta asperdura sentimenduak, oinarrizko beharrak ase ezin izatea eta informazio eta argibide argiak ez izatea izan zirela (Brooks et al., 2020). Estatu mailan eginga dako ikerketa batek (Balluerka, et al. 2020) adierazi du konfinamendu-garaian antsietatearekin, depresioarekin eta haserrearekin zerikusia zuten alderdi psikologikoak areagotu egin zirela, eta osagai horiek funtsezkoak dira oreka emozionala lortzeko.

Maiztasun handienetik txikienera ordenatuz gero, hazkunderik handiena izan zuen aldagaia pertsona maiteak galtzeko beldurra izan zen. Galdetegia bete duten emakumeen % 70ek adierazi du nahiko edo asko ugaritu zela pertsona maiteren bat galtzeko beldurra (emakumeen erdiak erantzun zuen asko areagotu zela). Bigarren lekuan dago beste pertsonaiei laguntzeko gogoia. Emakumeen % 42,4k adierazi du gogo hori asko areagotu zitzaiola eta hirugarren lekuan gaixotasuna hartzeko beldurra dago; % 33ren kasuan asko areagotu zen. Lo egiteko arazoak ere nabarmen areagotu ziren (emakumeen % 36,4ren kasuan asko) eta baita ezjakintasuna ere, emakumeen % 31,3k adierazi zuen asko areagotu zela.

Hainbeste areagotu ez zirenen artean dauden maila psikologikoko egonezin orokorra (% 28ren kasuan asko areagotu zen), bakardade sentimendua (% 26,3k adierazi du asko areagotu dela), depresio sentimendua, itxaropen falta eta etorkizunarekiko ezkortasuna (% 24,2k adierazi du asko areagotu zela), estualdi eta antsietate krisiak (% 21,2ren kasuan asko areagotu ziren) eta, azkenik, umore-aldaketak, asko areagotu ziren emakumeen % 20,2rentzat.

Gutxien areagotu diren alderdiak dira haserre eta sumina, nahiz eta aldaketa ertaina izan duten aldagaien ehuneko antzekoak dituen, emakumeen % 39,4k jakinarazi baitu nahiko edo asko areagotu zitzaiola haserre; gertatzen ari denaren inguruan pentsatu edo hitz egin nahi ez izateko joera, % 15,2ren kasuan asko areagotu zen; eta kontzentratzeko zailtasunak, % 14,1en kasuan areagotu ziren.

Hobekuntza izan duen aldagai bakarra erruduntasun sentimendua izan da, emakumeen % 42,5ek adierazi du nahiko edo asko murriztu dela, handitu egin dela adierazi duten emakumeen % 27,3arekin al-

deratuta.

Gure laginaren datuak Estatu mailan COVIDak izan duen eragina aztertzeko egin zuten ikerketarekin aldera ditzakegu (Balluerka, et al. 2020); izan ere, azken horiek sexuaren arabera bereizi dituzte datuak. Alderaketa kontuz egin behar da; izan ere, alde batetik, ez dira datu guztiak aztertu aldeak estatistikoki esanguratsuak direla adierazteko moduan eta laginak bi garai oso desberdinetan hartu dira. Emakume migratzaileen gure ikerketaren kasuan, 2020eko ekaina-uztaila bitartean egin da Bizkaian soilik, eta Balluerka buru izan duen ikerketa bitanleria orokorrarekin egin zen, 2020eko apirilean, Espainia osoan.

	Emakume migratzaileen lagina	Emakume guztien lagina
Egonezin orokorra maila psikologikoan	49,5	51,8
Kontzentratzeko zailtasunak	39,4	46,5
Ziurgabetasuna	50,5	80,6
Estualdi-krisiak, antsietatea	43,4	44,5
Gaixotasuna hartzeko kezka	56,5	68,4
Hitzen egin eta pentsatu nahi ez izateko joera	40,5	37,1
Sentimendu depresiboak, ezkorrak, esperantzarik gabeak	41,4	49,7
Erruduntasun-sentimendua	27,3	17
Pertsona maiteak galtzeko beldurra	68,7	79,4
Bakardade-sentimendua	49,5	38,3
Haserrea edo sumina	39,4	52,4
Umore-aldaketak	40,4	52
Lo egiteko arazoak	53,6	59,3
Besteei laguntzeko gogoak	58,6	39,3

15. taula. Konfinamenduak eragindako aldaketa psikologiko eta emozionalen alderaketa

Taula ikus daitekeen moduan, desberdintasun handiena da emakumeen lagin orokorrean kontzentratzeko arazo handiagoak ageri direla emakume migratzaileen laginean baino, etorkizunarekiko ezjakintasun dezente handiagoa, gaixotasuna hartzeko eta pertsona maiteak galtzeko kezka handiagoa eta, azkenik, umore-aldaketen, sumin eta haserrearen sentimenduak areagotzea. Kontrara, emakume migratzaileek erruduntasun-sentimendu handiagoak dituzte eta beste pertsonen laguntzeko gogo handiagoa. Datuek erakusten dute emakume

migratzaileengan eragina txikiagoa dela, nahiz eta balitekeen lagin orokorreko datuak konfinamendu betean jaso izanak eta besteak, berriz, pandemia nabarmen arintzen zen unean jaso izanak eragin izana aurkitu diren desberdintasunetan.

	Kezka nagusia pandemiaren aurretik		Kezka nagusia pandemiaren ostean	
	MAI.	%	MAI.	%
Enplegua	52	21,7	53	21,6
Familiarekiko kezka, seme-alabekikoa	48	20	58	23,7
Osasun fisikoa eta burukoa	30	12,5	31	12,7
COVIDaren inguruko galdetegia			26	10,6
Oinarrizko beharrak asetzea, diru-sarrerak	29	12,1	4	1,6
Egoera administratiboaren ebazpena	21	8,8	14	5,7
Etxebizitza	21	8,8	12	4,9
Hiltzeko beldurra	11	4,6	7	2,9
Jatorriko herrialdearen egoerarekiko kezka	10	4,2		
Familia berrelkartzea	4	1,7	4	1,6
Hizkuntza eta ikasketak	4	1,7	4	1,6
Bakardadea, lagunak	3	1,2	6	2,4
Bikote-harremanak	3	1,2	4	1,6
Etorkizunarekiko ezjakintasuna			11	4,5
Jatorrizko herrialdera joateko ezintasuna			7	2,9
Egonkortasunaren eta bizi-kalitatearen galera			4	1,6

16. taula. Kezka nagusiak pandemiaren aurretik eta ostean

Galdetegia bete duten emakumeei galdetu zaie ea zein ziren haien bizitzako hiru arazo nagusiak pandemia hasi aurretik eta zein diren egungo hirurak. Erantzunak irekiak dira eta gerora kategoriatan banatu ditugu, 16. taulan ikus daitekeen moduan. Ikus daitekeen moduan, pandemiaren aurretik kezka nagusiak lanarekin lotutakoak ziren (lana bilatzea, lanik eza edo lan-baldintzak), gero, familia, kasu honetan jatorrizko herrialdean duten egoera, berriz elkartzea edo haien kargu dauden adin txikikoen hezkuntza-ibilbidea. Atzerago daude osasun-arazoekin lotutako kezkak, oinarrizko beharrak asetzea eta

horrekin batera diru-sarreraren gabezia, etxebizitza eta duten egoera administratiboa (lan egiteko edo bizileku-baimena lortzeko aukera/ ezintasuna).

Pandemiarekin kezka horiek nola aldatzen diren erreparatuz gero, ikusiko dugu aldaketarik nagusiena dela pandemiarekin lotura zuzena duten gaiak sartzea eta COVID-19ak emakume horiengan izan duen eragina, baita etorkizunarekiko ezjakintasuna ere; izan ere, 14. taulan ageri diren emakume migratzaileen aldaketa psikologikoetan eta emozionaletan ageri dira. Alabaina, enpleguaren eta familiaren inguruko kezka nagusiak mantendu egiten dira eta azken horrek gora egiten du apur bat. Oinarritzko beharrak asetzearekin zerikusia dutenak jaitsi egiten dira (nabarmen, agian erakunde publikoek⁷ eta herri-tarren elkarteek martxan jarri zituzten laguntzeko programei esker), baita egoera administratiboaren ebazpenaren eta etxebizitzaren ingurukoak ere.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOAK
Bakardade-sentimendua	Inoiz ez	14	13,3
	la inoiz ez	8	7,6
	Batzuetan	42	40,0
	Askotan	27	25,7
	la beti	5	4,8
	Beti	9	8,6
Zer neurritan sentitu zaren bakarrik	Batere ez	13	12,4
	Gutxi	28	26,7
	Ez asko, ez gutxi	11	10,5
	Dezente	34	32,4
	Askok	11	10,5
	Pila bat	8	7,6
Elkar laguntza pandemiaren aurretik eta ondoren	Askok murriztu	8	7,7
	Apur bat murriztu	18	17,3
	Berdin	45	43,3
	Apur bat areagotu	20	19,2
	Askok areagotu	13	12,5

17. taula. Bakardadea eta elkar laguntza

⁷ Eusko Jaurlaritzaren laguntzak kontsulta daitezke hemen: <https://www.covid19laguntzak.eus/>

Metodologian aipatu dugun moduan, galdetegiaren barruan EDSOL galdetegiako bi galdera sartu ditugu, bakardade existentzialaren inguruan. Hori beste pertsona batzuekin egon arren bakarrik sentitzen diren pertsonak bizi duen bakardadea definitzeko erabiltzen den terminoa da (Weiss, 1973). Hutsik, triste, harreman nahikorik gabe sentiarazten duen esperientziarekin lotuta dagoen sentimendua da. Erantzunak osatzeko, gure galdetegiak elkar laguntzaren inguruan galdetu die emakumeei. Elkar laguntza interesik gabe pertsonen artean ematen diren laguntzeko harremanak dira eta laguntza hori pandemian areagotu edo murriztu den jakin nahi genuen.

Datuek erakusten duten moduan, pertsona gehienak bakarrik sentitzen dira batzuetan, nahiz eta askotan, ia beti edo beti bakarrik sentitzen diren pertsonen kopurua ia inoiz edo inoiz bakarrik sentitzen ez diren pertsonena baino nabarmen altuagoa da (% 31,1 vs % 20,9). Bakardade-sentsazioaren ehuneko altuak dira eta haren neurketarekin (intentsitatearen pertzepzioa) osatzen dira. Galdetegia erantzun duten emakumeen % 32,4 nahiko bakarrik sentitzen da, eta gorago dauden ehunekoak gehitzen badizkiogu, emakume migratzaileen % 50,5 nahiko edo oso bakarrik sentitzen da. Bakardaderik sentitzen ez dutenak edo oso bakardade gutxi sentitzen dutenak % 39,1 dira. Azkenik, ez dirudi elkar laguntza nabarmen areagotu denik pandemiarekin, nahiz eta neurriren batean areagotu dela uste duten emakumeen kopuruak apur bat gora egin duen, jaitsi dela uste dutenekin alderatuta (% 31,7 VS % 25). Horrela, ondoriozta dezakegu emakume migratzaileek sentitzen duten bakardadea pandemiaren aurrekoa dela eta ez horren eragina.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Baliabide digitaletara egokitzea	1	29	27,6
	2	13	12,4
	3	22	21,0
	4	9	8,6
	5	32	30,5
Baliabide digitaletara egokitzea (1-5)		3,02	
Zerbitzu publikoen arretaren balorazioa (1-5)		5,6	

18. taula. Baliabide digitaletara egokitzea

Pandemiak eta konfinamenduak ekarri duten aldaketa handienetakoa digitalizazioa izan da, ez soilik gizarte-harremanetan, baita erakunde

publikoekin, hezkuntzan eta kasu batzuetan lanean dauden harremanetan ere. Baliabide digitalak eta kasu batzuetan telefono bidezkoak, izan ziren baliabide eta zerbitzuetara heltzeko bidea, eta, bestalde, formatu "digitalera" egokitu behar izan ziren. Baliabide digitaletara egokitzeko beharraz galdetuta, batez bestekoa 3 izan da Likerten moduko 1etik 5erako eskalan (1=oso zaila egin zait egokitzea eta erabiltzea eta 5= oso erraza egin zait egokitzea eta erabiltzea). Erantzunei erreparatzen badiegu, ikusiko dugu bi muturren polarizazioa gertatzen dela, 1a eta 5a bi erantzunen ia % 30 dira, eta, gero, erdibideko erantzuna dago. 3ko puntuazioa eman duten pertsonak alde batera uzten baditugu eta erabilera eta egokitzapena zaila iruditu zaien pertsonen (1 eta 2ko puntuazioa eman dutenak) eta errazagoa egin zaien (4 eta 5 arteko puntuazioa) arteko erantzunak dikotomizatzen baditugu, ikusiko dugu bi balioen ehunekoa ia berdinak direla (% 40 VS % 39,1).

Emakumeei pandemian jaso duten arretarengatik galdetu diegunean, 5,6ko batezbesteko puntuazioa eman diote. Justu gainditua. Datu horrek kontrastea egiten du erakunde sozialek pandemian eskaini zuten arretaren balorazioarekin, aurrerago ikusiko dugun moduan.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Harrera-sentimenduaren batezbestekoa		4,09	
Bizi den lekuko harrera-sentimendua	1	3	2,9
	2	5	4,8
	3	22	21,0
	4	25	23,8
	5	50	47,6

19. taula. Harrera-sentimenduak

Halaber, galdetegiak bizi diren hirian edo herrian zer nolako harrera duten jakiteko galderak zituen, likert moduko 1etik 5erako eskalaren bitartez (1 harrerarik ez, 5 oso harrera ona). Datuetan ikus daitekeen moduan % 71,4k 4-5 puntu eman ditu, horrek esan nahi du emakumeek harrera izan dutela sentitu dutela. Era berean, nabarmendu behar dugu 1-2 puntuazioa eman duten emakumeak ez direla % 8ra heltzen. Nolanahi ere, emakumeen % 21 erdibideko eremuan dago, ez dute bizi diren hiri edo herrietan duten presentziaren inguruko errezelarik, baina ez dute sentitzen erabateko harrera dutenik. Datuak bat datoz Ikuspegiaren azken barometroko (2021b) datuekin; izan ere, erakusten du euskal gizarteak immigrazioarekiko duen tolerantzia 1etik 100erako eskalan 66,09koa dela pandemiaren ostean, 2007an

indizea aztertzen hasi zirenetik jaso den kopururik altuena. Indize-rik baxuena 2012an izan zen 53,62 punturekin. Ikuspegiren arabera (2021b) *“Covid-19aren krisia egoera berria izan da eta lotura hori hautsi du; izan ere, osasun-krisiak Euskadiko eta Espainiako eko-
nomiaren gainbehera eragin du 2020an eta 2021ean, baina egoera horrek ez du tolerantziaren beherakada ekarri, guztiz kontrakoa bai-
zik. Euskal gizartean indar handiagoa du elkartasunak eta krisiaren aurrean elkar babesteko beharrak, krisiak sortu duen ezjakintasunak baino”*. Nolanahi ere, ez da ahaztu behar barometroak berak hiru tal-
de handitan bereizten duela euskal gizartea immigrazioarekiko duten jarreraren arabera; toleranteak, anibalenteak eta aurkariak. Azken datuen arabera, anibalenteak % 44,5 dira eta aurkariak % 19,67, be-
raz, bide handia dago egiteko oraindik.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Immigranteen elkarteetan parte hartu du	Bai	62	59
	Ez	43	41
Immigranteei laguntzeko elkarteetan parte hartu du	Bai	53	51
	Ez	51	49
COVIDak parte-hartzean izan duen eragina	Lehen baino askoz gutxiago	30	30,6
	Lehen baino apur bat gutxiago	28	28,6
	Lehen bezala	26	26,5
	Lehen baino apur bat gehiago	7	7,1
	Lehen baino askoz gehiago	7	7,1

20. taula. Elkarten mugimenduan parte hartzea

Emakumeek elkarteetan izan duten parte-hartzean sakonduta, ikusi dugu horietako ia % 60k hartu duela parte uneren batean migratzai-
leen elkareren batean edo haiek antolatutako jardueraren batean. Ehunekoa % 51era jaisten da immigranteei laguntzeko elkarteetan. Nolanahi ere, galdetegia erantzun duten emakumeen erdiak puntual-
ki edo modu jarraituan hartu du parte. Alabaina, COVID-19ak eragin nabarmena izan du parte-hartzean. Kasu askotan, eskaintzen diren jar-
dueren kopurua edo horietarako plazak asko murriztu dira eta, beste batzuetan, jarduera horiek online izan dira. Ondorioz, emakumeen ia

% 60k pandemiaren aurretik baino askoz edo apur bat gutxiago hartzen du parte elkartean. 15. taulari erreparatzen badiogu, emakumeen ia % 60k adierazi zuen pandemiaren eraginetako bat izan zela beste pertsoneri laguntzeko gogoia areagotu egin zitzaizela. Hala ere, horrek ez du elkarteetan parte-hartze handiagorik ekarri, galdetegia erantzun duten % 14,2k baieztatu baitu lehen baino zerbait edo askoz gehiago hartzen duela parte orain.

Desioaren eta ekintzaren artean dagoen tarte nola murriztu jakiteko gakoetako bat izan daiteke emakumeek parte hartzerakoan dituzten oztopoei erreparatzea eta zein jarduera dituzten gustukoek jakitea.

		MAI.	%
Praktikatzen dituen jarduerak	Tailerrak eta prestakuntza-jarduerak	27	30
	Hitzaldiak eta bilerak	9	10
	Gaztelania-eskolak	8	9
	Aisialdiko eta denbora libreko jarduerak	6	6,6
	Emakumeen taldeak	5	5,5
	Aldarrikapen-jarduerak	4	4,4
	Oinarrizko beharrak asetzea	3	3,3
	Laguntzea	2	2,2
Parte hartzeko zailtasunak	Denbora falta	18	28,8
	Lanaren kontziliaziorako zailtasunak	9	14,4
	Ezagutza / informazio falta	9	14,4
	Hizkuntzaren zailtasunak	9	14,4
	Arazo pertsonalak	5	8
	Hazkuntzarekin kontziliatzeko zailtasunak	4	6,4
	Garraioa - Kokalekua	4	6,4
	COVIDari lotutako arazoak	3	4,8
	Eskariei egokitzen ez zaien erakundea	2	3,2
Elkarte horiek zertarako balio duten	Alderdi emozionalak	8	26,5
	Lagunak, beste pertsona batzuk ezagutzea	7	23,1
	Ikasi	7	23,1
	Laguntza materiala - Informazioa	5	16,5
	Babesa - Laguntza	4	13,2
	Sarea egin, elkar trukea	3	9,9
	Deskonexioa	2	6,6

21. taula. Parte-hartze mota eta zailtasunak

Emakumeek gehien parte hartzen duten jarduerekin hasteko, erabat nabarmentzen dira prestakuntza-tailerrak eta jarduerak, horiek aukuratu baitituzte emakumeen % 30ek. 6. taulan ikusi dugu galdetegia erantzun duten emakumeen erdia prestakuntzaren bat jasotzen ari zela, nahiz eta ez duen zertan gizarte-erakundeek eskainitako prestakuntza izan behar. Hala ere, garrantzi handia duela ikus dezakegu. Parte-hartzearen ehuneko nahiko baxuagoa dute hitzaldiek, gaztelania-eskolek, aisialdi-jarduerak eta denbora libreak, emakumeen talde espezifikoek (elkar laguntza eta talde feministak) eta aldarrikapen-jarduerak (manifestazioak eta eskubideak aldarrikatzeko kanpainak).

Jarduera horietan parte hartzeak laguntza emozionala jasotzen eta haien harreman-sarea zabaltzen laguntzen die emakumeei. Izatez, sarea egiteko eta babesa/laguntza jasotzeko erantzunak batzen badiugu, gizarte-sareak sortzearekin zerikusia duten gaiak dira emakumeak gizarte-erakundeetan parte hartzera animatzen dituztenak. Hirugarren lekuan dago gauza berriak ikastea. Ikus dezakegun moduan, emakumeek gehien parte hartzen duten jarduerak dira gizarte-erakundeek eskaintzen dituztenak, baina ez dute zertan izan ekarpen handienak egingo dizkietela uste dutenak, esaterako, hori izan zitekeen gizarte-sareak sortzea. Azkenik, aisialdiarekin eta denbora librearekin zerikusia dutenak daude, baita laguntza materialarekin eta orientazioarekin - informazioarekin ere.

Parte hartzen ez duten emakumeek edo nahiko luketena baino gutxiago parte hartzen dutenek denbora faltari egozten diote hori (erantzunen % 28,8). Horrekin lotura zuzena du eta bigarren arrazoia da lana eta familia uztartzeko zailtasuna. Garrantzitsua da gogoraraztea emakume horien lan gehienak zerbitzuen, zaintzaren eta garbiketaren sektorearekin lotuta daudela eta galdetegia erantzun duten emakumeen ia % 30 guraso bakarra dela, eta horri seme-alaben ardurara har dezaketen babes-sare sendoen gabezia erantsi behar zaio. Informazio-falta eta hizkuntzarekin dituzten zailtasunak dira emakume migratzaileek parte hartzeko dituzten beste bi oztopo handi (biek erantzunen % 30 osatzen dute). Ehuneko txikiagoan ageri dira arazo pertsonalak, garraioarekin dituzten arazoak edo COVIDarekin kutsatzeko beldurra. Halaber, nabarmentzekoa da zer ehuneko txikia izan duen elkarteek eskaintzen dituzten jarduerak emakume migratzaileen behar eta eskaeretara egokitzen ez direla dioen erantzunak.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Erakundeen laguntza COVIDaren aurretik eta ondoren	Asko murriztu	8	7,7
	Apur bat murriztu	18	17,3
	Berdin	45	43,3
	Apur bat areagotu	20	19,2
	Asko areagotu	13	12,5
COVIDaren aurreko arretaren balorazioa		7,99	
COVIDan zeharreko arretaren balorazioa		7,11	
COVIDaren osteko arretaren balorazioa		7,71	

22. taula. Gizarte-erakundeen arreta pandemiaren aurretik eta ondoren

18. taulan emakume migratzaileek gizarte-erakundeetatik jaso duten arretaren inguruan egiten duten balorazioa jaso dugu, baita teknologia berriekin izan duten egokitzapenarena ere. Halaber, gizarte-erakundeek konfinamenduaren aurretik, bitartean eta ondoren eskainitako arretaren balorazioa egiteko eskatu genien. Datuetan ikus dezakegun moduan, 1etik 10erako eskalan, COVIDaren aurreko balorazioa ia 8koa zen, hotz, batezbesteko paregabea. Konfinamenduan zehar jaitsi egin zen balorazioa eta ondoren igo egin da, nahiz eta pandemia aurreko balorazioa ez den heldu. Edozein kasutan, gizarte-erakundeek egiten duten lanak oso balorazio positiboa du, parte hartzeko izan ditzaketen zailtasunak gorabehera. Erakundeen ahalegin hori islatzen dute gizarte-erakundeek pandemiaren aurretik eta ondoren emandako laguntzaren datuek. Gehienek (% 43,3) erantzun duten arren laguntzak berdin jarraitzen duela, emakume gehiago dira laguntza areagotu egin dela (% 31,7) uste dutenak murriztu egin dela uste dutenak baino (% 25), mundu mailako pandemiak dakartzan zailtasunak eta oztupoak gorabehera.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Nola gustatuko litzaizuke izatea zure etorkizuneko harremana gizarte-erakundeekin	Harreman gehiago izan nahiko nuke	70	68,0
	Ez dut harremanik izan nahi	3	2,9
	Harreman gutxiago izan nahiko nuke	3	2,9
	Boluntario izan nahiko nuke	27	26,2

23. taula. Etorkizuneko harremana gizarte-erakundeekin

Gizarte-erakundeek jasotzen duten balorazio ona haiekin etorkizunean izan nahi duten harremanean ere islatzen da. Hori horrela, galdetegia erantzun duten emakumeen % 68k egun baino harreman gehiago izan nahiko luke eta % 26,2k boluntario izan nahi luke. Gizarte-erakundeekin harremana murriztu edo eten nahi dutenak apenas dira % 5,8.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Pandemiaren ondorioz nabaritu diren aldaketak	Erakundeen eguneroko funtzionamenduan izandako aldaketak	32	36
	Hurbileko tratua areagotzea	16	18
	Interesa gutxitzea	9	10
	Arretarako baldintza handiagoak eta arrakala digitala	8	9
	Ezjakintasuna - informazio falta	3	3,3
	Parte-hartze txikiagoa - arreta	2	2,2
Aldaketen balorazioa	1	20	20,6
	2	14	14,4
	3	28	28,9
	4	11	11,3
	5	24	24,7

24. taula. Pandemiak gizarte-erakundeetan eragindako aldaketak

Erakunde-sozialek emakume migratzaileei ematen dieten laguntza mantendu edo areagotzeaz gain, errealitatea da pandemiak ere eragina izan duela erakundeen funtzionamenduan. Hala, arreta jasotzeko moduan izan diren aldaketa nagusiez galdetu diegunean, emakumeek adierazi dute eragin nagusia erakundeen eguneroko funtzionamenduan izan diren aldaketak izan direla. Ez dago zalantzarik gobernuek pandemia gelditzeko ezarri dituzten neurriek baliabideen funtzionamendua egokitzea ekarri dutela, bai zerbitzua emateko moduan bai artatutako pertsonen kopuruan. Horri gehitu behar zaio Eusko Jaurlaritzak eta Espainiako Gobernuak hainbat dekretu argitaratu dituela pandemiak dirauen denboran zehar, beraz, baliabi-deak etengabe egokitu behar izan dira. Aldaketen inguruan egiten

duten balorazioa anibalantea da. % 29k ez du ez balorazio ona, ez txarra egiten (1etik 5era 3ko puntuazioa), % 35ek oso balorazioa negatiboa edo negatiboa egin du eta beste % 36k oso positiboki edo positiboki. Ziurrenik pandemia garaian bakoitzak izan duen jardueren eta zerbitzuen esperientzia zehatzak eragina du gizarte-erakundeek egin behar izan dituzten aldaketan balorazioan.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Elkartek erantzun ez dituzten beharrak	Enplegua	14	23,8
	Egoera administratiboaren erregularizazioa	12	20,4
	Ekonomikoak-Etxebizitza	8	13,6
	Zerbitzuetara eta laguntzetara heltzeko laguntza	6	10,2
	Seme-alaben laguntza	5	8,5
	Laguntza psikologikoa eta emozionala	5	8,5
	Babes soziala - Aisialdia eta denbora libre	5	8,5
	Beste batzuk	5	8,5
	Tituluen eta ikasketen homologazioa	4	6,8

25. taula. Gizarte-erakundeek erantzun ez dituzten beharrak

Azkenik, galdetu diegu ea harremana izan duten gizarte-erakundeek emakume migratzaile gisa dituzten zer beharri ez dieten erantzun. Nabarmendu dituzte lana topatzea (% 23,8), paperak lortzea (% 20,4), etxebizitza eta ekonomia (% 13,6), eta gizarte-laguntzak (% 10,2). 16. taulari erreparatzen badiogu, horiek ziren emakumeek aipatu zituzten kezka nagusiak. Egiturazko alderdiak dira (lan-merkatuaren segmentazioa eta prekarizazioa, herritartasun osoa lortzeko zailtasunak, bizileku-bazterkeria eta zailtasun ekonomikoak) eta gizarte-erakundeen gaitasunetatik harago doazen erantzunak behar dituzte; izan ere, osotasunean heldu behar zaie eta, batez ere, publikotasunetik. Erantzun ez diren behar horietan badago multzo bat harremanen arloan sar genezakeena, eta da laguntza emozionalarekin, kontziliaziorako laguntzarekin, sareak osatzearekin eta aisialdiarekin eta denbora librearekin zerikusia duena. Emakumeek eskatzen dituzten alderdiak dira eta zailagoa zaie gizarte-erakundeei komunitateko sustapenaren bitartez erantzutea.

		MAIZTASUNA	EHUNEKOA
Diskriminazioa konfinamenduaren aurretik	Bai	51	49
	Ez	46	44,2
	Nahiago dut ez erantzun	7	6,7
Diskriminazioa areagotu egin da pandemian	Bai	39	37,5
	Ez	57	54,8
	Nahiago dut ez erantzun	8	7,7

26. taula. Diskriminazioa pandemiaren aurretik eta ostean

Azkenik, emakumeei galdetu diegu ea pandemiaren aurretik diskriminazioa sufritu zuten emakume migratzaileak izateagatik eta ia % 50ek baiezkoa erantzun du. Hori harrera sentimendua eta ikuspegiaren azken barometroaren (2021b) datu onak kontuan hartuta. Diskriminazioa ohikoa da lantokian, espazio publikoetan eta ondasunak eta zerbitzuak eskuratzerakoan, hala nola etxebizitza (SOS Arrazakeria, 2015), eta emakume migratzaileen kopuru nabarmen batek (% 37,5) adierazi du areagotu egin dela pandemiarekin.

4. ELKARRIZKETA SAKONEN AZTERKETA ETA EZTABAIDA

Lehenik eta behin, elkarrizketatutako hamaika emakumeen profilaren deskribapena aurkeztuko dugu (27. taula). Jatorriari dagokionez, galdetegiaren proportzio berdinak mantendu dira. Beraz, hamaikatik lau Latinoamerikatik datoz (Argentina, Peru, Guatemala, El Salvador), hiru Marokotik, bi Saharaz hegoaldeko Afrikatik (Nigeria eta Kamerun) eta bat Europa Ekialdetik, Lituaniatik. Parte-hartzaileen adina 32 eta 60 artean dago eta batez beste 44 urtekoa da.

Parte-hartzaileen egoera administratiboari dagokionez, nabarmendu behar dugu haietako zortzik bizileku-baimena dutela, bik soilik dute pasaporte, beraz, egoera irregularrean daude eta haietako batek Espainiako NANA du. Seme-alaben kopuruari dagokionez, haietako bederatzik haurrak ditu bere kargura, jatorrizko herrialdean edo hemen. Bi emakumek ez dute ondorengorik. Laneko egoerari dagokionez, bost emakume lan gabe daude, haietako hiruk orduka egiten dute lan zaintzen arloan, kontraturik gabe, eta beste hiruk kontratuarekin

egiten dute lan. Bizkaian daramaten denborari dagokionez, nabarmendu behar dugu tarte 20 eta 3 urteen artean dagoela, eta batez-bestekoa hamahiru urtekoa da.

Par-te-hart-zailea	Adina	Jatorria	Egoera administratiboa	Seme-alabak	Laneko egoera	Iritsi ziren urtea
Marian	44	Maroko	Bizileku-baimena	Ez	Lana orduka, kontraturik gabe	2008
Aicha	60	Maroko	Bizileku-baimena	5 (3 hemen 2 jatorrizko herrialdean)	Lanik gabe	2010
Kande	31	Nigeria	Bizileku-baimena	2 (hemen)	Etxeetako zerbitzaria Kontratuarekin	2004
Lucía	66	Argentina	NANa	3 (hemen)	Lanik gabe	2000
Naima	37	Maroko	Bizileku-baimena	2 (hemen)	Lanik gabe	2012
Flor	40	Peru	Pasaportea	4 (3 jatorrizko herrialdean 1 hemen)	1 hora (sin contrato)	2019
Chayna	32	Nigeria	Bizileku-baimena	2 (hemen)	Pizzeriako laguntzailea Kontratuarekin	2004
Anna	53	Lituania	Bizileku-baimena	1 (hemen)	Lanik gabe	2003
Luisa	45	Guatemala	Bizileku-baimena	4 (jatorrizko herrialdean)	Etxe barneko langilea	2016
María	41	El Salvador	Pasaportea	2 (hemen)	Lana orduka. Kontraturik gabe.	2016
Pauline	36	Kamerun	Bizileku-baimena	Ez	Lanik gabe	2007

27. taula: Elkarriketatutako emakumeen profil sozio-demografikoa

4.1. COVID-19aren aurreko egiturazko desberdintasunak

Parte-hartzaileek kontatu dute haien migrazio-proiektuak nola baldintzatu dituen Covid-19aren aurretik zituzten gizarte-desberdintasunek. Jarraian ikusiko dugun moduan, egoera administratiboak baldintzatu egiten du eskubide unibertsalak izatea; hau da, legezko bizilekurik ez izateak zuzenean baldintzatzen ditu gainerako eskubiak: esaterako, lan duina aukeratzea, gizarte-segurantzaren onurak lortzea, etxebizitza duina izatea, familia-bizitza eduki ahal izatea, bizitza sozialean eta politikoa parte hartzea eta, azkenik, osasun publikoaren arreta (Contreras et al., 2020).

4.1.1 Atzeritartasun-legetik eratorritako zailtasunak

Elkarriketatutako emakumeen egoera administratiboari dagokionez, hona iritsi ziren urtea kontuan hartuz (28. taula), nabarmendu behar dugu sei parte-hartzailek egoera erregulatu zutela lan-kontratu baten bidez, horietatik bi jatorrizko herrialdetik irten ziren formalizatu-tako kontratu batekin. Beste lau parte-hartzaileek kontratudun lan bat lortzen eman zuten denbora desberdina da kasu bakoitzean; batzuek 5 eta 9 urte artean behar izan zituzten, beste batek aldiz urtebete bakarrik behar izan zuen. Bizileku-baimenak emateko arrazoiei dagokienez, gehienek, seik zehazki, lotura dute garbiketaren edo zaintzen sektorean laneko kontratuak lortzearekin. Beste parte-hartzaileetako batek dagoeneko hemen bizi zen gizon batekin ezkontza faltsua adostuta lortu zuen baimena; izan ere, berarekin ezkondu da Bizkaira hel daiteke familia berrelkartzeko prozesuaren bitartez. Beste emakume bat Bizkaiko gizon batekin ezkondu zen eta horrela erregulatu zuen bere egoera. Azken parte-hartzaileak arbaso euskaldunak zituen eta horrek erraztu egiten du dokumentazioa lortzea.

Parte-hartzailea	Iritsi ziren urtea	Bizileku-baimena lortu zuten urtea (BB)	Bizileku-baimena emateko arrazoia (BB)
Marian	2008	2008	Ezkontza faltsua, familiarekin berrelkartzea
Aicha	2010	2012	Hemen ezkontzea
Kande	2004	2013	Garbiketaren lan-kontratua
Lucía	2000	2000	Euskal arbasoak
Naima	2012	2012	Lan-kontratuarekin iritsi zen
Flor	2019	Sin PR	Bizileku-baimenik gabe
Chayna	2004	-	Garbiketaren lan-kontratua
Anna	2003	2004	Etxe barneko langilearen lan-kontratua
Luisa	2016	2021	Etxe barneko langilearen lan-kontratua
María	2016	Sin PR	Bizileku-baimenik gabe
Pauline	2007	2007	Lan-kontratuarekin iritsi zen

28. taula: Parte-hartzaileen egoera administratiboaren azterketa

Laburbilduz, erregularizatzeko prozesu administratiboak luzeak eta gogaikarriak dira eta oztopoz eta zailtasunez beteta daude. Kasu guztitan lortzen dute bizileku-baimena iritsi eta nahiko azkar. Lortzeko modu nagusia lan-kontratu baten bitartez da, batez ere etxeko lanen eta zaintzen arloan; sektore hori apenas dago erregulatuta Espainiar Estatuan (Parella, 2020) eta, gainera, gizarte-segurantz⁸ erregimen berezia du.

Beraz, atzeritartasun-legea da emakumeen bizitza baldintzatzen duen oztopo handienetakoa bat eta eragin zuzenak ditu haien bizitzetako beste arlo batzuetan (Contreras et al; 2020). Mariak dioten moduan, emakumeek egoera administratibo erregularra ez izatearen ondorio zuzenak pairatzen dituzten alokairu-kontratua lortzeko edo zaintzen arlokoak ez diren beste lanak eskuratzeko:

“Dokumentaziorik gabe egoteak alde guztietatik egiten du kalte; izan ere, pisu bat alokatu nahi badut, ezin dut, ez dudalako nominarik eta eskatzen didaten lehengo gauza nomina eta AIZ zenbakia delako, kontratua egin ahal izateko, eta lan egonkorra duzula eta pisua ordaindu dezakezula egiaztatzeko”. Eta gauza asko daude, badaudelako beste lan batzuen aukerak ere, baina ezin da ez duzulako bizileku-baimenik. Ez dago lan egiteko baimenik. Horretan nahiko eragiten du.” (María)

Mariaren kasuan, Bizkaian bost urte daramatzen arren eta etengabe lanean ibili den arren, ezin izan du bere egoera administratiboa erregulatu; izan ere, horretarako ezinbestekoa da lan-kontratua izatea, eta hori enplegatzailearen esku dago zuzenean. Berak azaltzen duen moduan, lan egiteko berarekin harremanetan jartzen ziren pertsonak ez zuten lan-kontraturik egin, eta aitzakia zen ordu gutxi egiten zituela lan. Beraz, herritar gisa duten oinarrizko eskubidea, haien egoera administratiboa erregulatzea, enplegatzailearen borondate onaren esku geratzen da:

"5 urte daramatzat hemen eta denbora honetan oraindik ez dute nire lehenengo bizileku-baimena lortu. Hori da gehien kostatu zaidana. Beti egin dudalako lan, baina lan egin dudan pertsonak ez didate lan-kontratua egin nahi izan. Familia batekin 3 urte egon nintzen orduka lanean. Haiek esaten zidaten, denborarekin ordu batzuk gehiagorako beharko zaitugu, eta nik esaten nien ordu gehiagorako behar banauzue kontratua egin beharko didazue, nik haien ama zaintzen nuelako eta amak egunetik egunera okerrera egingo zuelako (...), baina inoiz ez zidaten egin nahi izan". (María)

Elkarrizketatutako emakumeek informazio falta eta kudeaketa egi-terakoan dituzten zailtasun burokratikoak ere aipatu dituzte, haien egoera administratiboa erregulatu ez dagoelako. Soilik pasaporteia izatea eta AIZik ez izateak eragotzi egiten die beste gestio batzuk egin ahal izatea, esaterako, haien seme-alabak haurtzaindegira eram-
an ahal izateko diru-laguntza eskatzea:

"Egun dilema bat ere badut, haurtzaindegian sartu nahi izan nuelako, plaza eskatu nuen eta eman egin zidaten. Baina kuota altuena duen plaza atera zait, orduan arduradunarengan joan nintzen eta galdetu nion zergatik atera zitzaidan horrela eta esan zidan uste zuela hori zela dena pasaportearekin aurkeztu nuelako. Eta esan zidaten Ogasunean paperak egin ez izanaren ziurtagiria aurkeztu behar nuela, baina zer ogasun egingo dut pasaporteia soilik baldin badut, ziurtagiria ogasunean atera behar duzu. Atera nuen, aurkeztu nuen, baina berdin. Esaten zidaten beste ziurtagiri bat zela, are gehiago, Ogasunean ez zidaten hitzordua eman nahi ere. Esaten dutelako pasaportearekin ez dutela arretarik eskaintzen, AIZrekin eskaintzen dute arreta. Zer gehiago aterako dut, esan nion zuzendariari. Esan zidan ezin zuela gehiago egin. Eta atera zitzaidan 250 euro ordaindu behar nituela eta esan nuen ez nuela diru hori". (Flor)

⁸ Etxeko lanen eta zaintzen lan-sektorea gizarte-segurantzako erregimen bereziaren barruan dago 1985etik; 14 orduko lanaldiak baimentzen ditu lanbide arteko gutxieneko soldata baino gutxiago kobratuz eta ez dago langabeziarako eta gaixotasun-baimenerako eskubiderik 29. egunera arte, alderdi diskriminatzaileenetako batzuk aipatzearen.

4.1.2 Lan-merkatua: Prekarizazio eta lan-hobi feminizatuetara lotzea

Elkarriketatutako emakumeen ibilbide sozio-laboralari dagokionez, nabarmendu behar dugu Bizkaira heldu zirenetik, lan-hobi feminizatuetara eta oso prekarizatuetara lotuta daudela; izan ere, gehienek zaintzen arloan egiten dute lan edo egin izan dute lan noizbait. Mendekotasuna duten pertsonen zaintza edo ordukako garbiketa dira gehien errepikatzen diren lanak eta gehienetan, ezin izan dute egoera erregularizatu eta egonkortasun ekonomikoa lortu. Lan-kontratua izatea ahalbidetu dieten lanak eta, hortaz, bizileku-baimena eskuratzea ahalbidetu dietenak, etxe barneko lanarekin zerikusia dutenak izan dira, betiere, enplegatzaileen borondate onaren arabera; gainerako kasuetan, parte-hartzaileek lan-kontratua lortu dute ostalaritzan edo zerbitzuen sektoreko enpresetan lan eginez.

Partaide-kopurua	Laneko egoera	Lan mota
5	Lanik gabe	
3	Lana orduka kontraturik gabe	Garbitzailea Mendekotasuna duten pertsonen zaintza
2	Kontratadun lana	Etxeetako zerbitzaria Ostalaritza
1	Kontratadun etxe barneko langilea	

29. taula: elkarriketatutako emakumeen ibilbide sozio-laborala

Kontuan izanik elkarriketatutako emakumeek batez beste 10 urte daramatzatela Espainian, haien laneko ibilbideak prekarietate handia eta ezegonkortasuna izan dituzte; hau da, haien egoera administratiboak zaintzen sektoreratu dituzte eta lan oso prekarioetara eta feminizatuetara kondenatu, beste lan mota batzuk lortu ezinik. Laneko geldialdi horrek dibertsifikazioa eta laneko mugikortasuna eragozten ditu (Layna Gandarias eta Navarro, 2020), egile batzuek “zoru itsaskorra” deitu diote horri (Thayer, 2011). Horrek dakar gizartearen erreproduktzioarekin lotura duten lanei lotuta egotea, sozialki baliogabeak direnak eta hobetzeko eta beste lan mota batzuk lortzeko aukerarik gabe. Hori da Florren kasua, saltzaile lanpostu baterako lan-eskaintzara aurkeztu nahiko luke, baina AIZtik ez duenez, ezin izan zuen aurkeztu ere:

“Eta AIZrekin ere errazagoa izango litzateke lana lortzea, lan gehienetan eskatzen dutelako. Bazegoen bat saltzaile-posturako, aurkeztu nahi izan nuen, baina AIZrekin zen. Gauza askotan eragiten du. Ezin dituzu hainbeste gauza egin”. (Flor)

Emakumeak kontziente dira dokumentaziorik ez izateak lan-munduan dituen aukera faltez. Saharaz hegoaldeko Afrikatik datozen emakume migratzaileen kasuan, aukerak are gehiago murrizten dira, haien egoera administratibo irregularraz gain, beste desberdintasun ardatz batzuk ere gurutzatzen direlako, hala nola arrazakeria eta hizkuntza ez ezagutzea, eta horrek sexu-lanetara bultzatzen ditu, diru-sarrerak izateko modu bakarra baitute:

“Zuk badakizu zer... Zer egiten duzun hona heltzen zarenean, immigrante bat hona heltzen denean, kalean egiten dugu lan, horregatik. Paperak izan aurretik, hori egin nuen, ez dago beste aukerarik”. (Kande)

Haien egoera administratiboa erregulatzeke ezintasunaren aurrean, emakumeek estrategiak bilatzen dituzte. Horietako bat da haien egoera libratuko duen kontratu faltsua aurkeztea. Mariaren kasuan, ordukako zaintzaile etengabe 5 urtez lanean aritu ostean, iruzurrezko kontratuak aukera eman dio bizileku-txartela lortzeko prozesua has-teko:

“Tira, niri kontratua beste pertsona batek egin dit, ez dut berarekin lan egiten. Horrela egin ahal izan dut, nahiz eta nik gizarte-segurtas-za ordaintzen dudana. Lan-kontraturik ez baduzu ezinezkoa da (...). Nire txartelaren zain nago egoitzetan lan egin ahal izateko”. (María)

Zaintzen sektoreko enpleguen prekarietateak, ezegonkortasunak eta aldizkakotasunak eragiten du emakume migratzaileek haien diru-sarrera urriak laguntza sozio-ekonomikoekin osatu behar izatea, esaterako, DSBerekin: Diru-Sarrerak Bermatzeko Errenta. Hori horrela, enplegua izan arren, emakumeak prekarietate eta zaugarritasun egoeran daude eta zaila da hortik ateratzea (Layna, Gandarias, Navarro; 2020). Beraz, egun lana izateak ez du erabateko gizarteratzea bermatzen (Subirats et al, 2009). Are gehiago, geroz eta ohikoagoa da soldata baxua duten eta hilabete amaierara heltzeko laguntza osagarriren bat behar duten pertsonen profila (Zalakain, 2014). Azkenik, gizarte-laguntzak lortzeko dauden erraztasunen inguruko estereotipoen aurrean, emakumeek gizarte-laguntzak lortzeko prozesu luzeak eta zailak kontatu dituzte, esaterako DSB: **“Hainbeste dokumentazio eskatu zidaten, asko kostatu zitzaidan jasotzea”** (Flor). Carrascok

dioen moduan (2017), azken urteetan gogortu egin dira baldintzak eta hori asko ari da zailtzen emakumeek diru-laguntza hori jaso ahal izatea..

4.1.3. Etxebizitzarako sarbidea izateko zailtasunak

Elkarriketatutako emakumeen bizi-ibilbideen etxebizitza arloari dagokionez, ezegonkortasun handia antzeman daiteke. Emakumeek etxebizitzen barruan ikusezin bihurtarazi dituzten segurtasun falta handiko egoerak azaldu dituzte, eta alokairu erregularizatuak ez izateagatik alokairuak izugarri igo direla azaldu dute. Hori da Florren kasua, alokairuaren kontraturik ez duenez, semea jaio zenean 100 euro igo zioten alokairua haurren eroldarengatik:

“Eta joan eta alokairu igo zidan. Guk 320 ordaintzen genuen, baina haurra jaio zenean, 100 euro igo zigun errolatzeagatik eta alokairuaren kontraturik gabe. Pentsa ezazu. Ez dugu beste aukerarik, paperik gabe alokatzen digu eta ezin genuen beste inora joan”.(Flor)

Errola, etxebizitzaren inskripzioa eta bertan bizi direnak udal erregistroetan inskribatzea dira beste eskubide batzuk lortzeko sarbidea, hala nola hezkuntzarako edo gizarte-zerbitzuetarako eskubidea (LOEX arts. 9, 12, 14.3) edo sustraitzeagatik (LOEX art 31.3) edo gizarte-prestazioengatik bizileku-baimena lortzeko aurretiazko eta etengabeko bizileku-denbora izateko aukera. Modu irregularrean bizi diren pertsonen kasuan, eroldara sarbidea izatea funtsezkoa da eskubide batzuk lortu ahal izateko; horregatik, askotan alokairuak bereizi gabe igotzeko baliatzen dute.

Gainera, emakumeek egonkortasun gutxi izate dute alokairuaren kontratu erregularrak ez izateagatik. Etxe jabeek berritu zain egoten dira, horrek emozionalki duen eraginarekin, ezin baitute etxebizitza eta migrazio-proiektua epe motz-ertainean egonkortu eta kalean bizitzeko beldurrez daude beti:

“Eta orain ez dut kontraturik, kontratu gabe nago. Esan dit ez didala berritu nahi, etxea behar dute. Hori da arazoa. Egun batetik bestera esaten badidate pisua utzi behar dudala, nora joango naiz lau seme-alabarekin, ez dugu kontraturik, baina hileror ordaintzen dugu alokairua”. (Kande)

Bestalde, elkarrizketatutako emakumeek adierazi dute ez direla seguru sentitzen alokairuan dituzten geletan. Haien haurrekin gela berean bizi eta lo egin behar izateaz gain, emakumeek jabeen edo beste kideen partetik pairatzen duten sexu-jazarpena azaldu dute:

“Ez naiz seguru sentitzen bizi naizen tokian, nire seme-alabek nirekin egiten dute lo gelan. Itxita dago eta aulkiak atea trangatzen du. Behin berarekin ateratzeko eskatu zidan, ez nuen nahi izan eta orain nire aurka dago. Nirekin ligatu nahi izan zuen eta ezetz esan nionean, bizitza ezinezkoa egiten hasi zitzaidan etxean”. (Naima)

Etxea sabai hutsa baino zerbait gehiagotzat hartzen badugu, bizilekuaren bazterkeria genero-ikuspegitik jorratzean, funtsezkoa da etxebizitzaren arlo fisikoak eta legezkoak kontuan izateaz gain, alderdi sozialak ere kontuan izatea, hala nola segurtasuna, intimitatea eta etxebizitzaren gaineko kontrola (Navarro, Gandarias eta Layna, 2022). Bizileku-bazterkeriaren dimentsio soziala kontuan izateak emakume migratzaileek pairatzen dituzten eta estalita dauden etxegabe-egoera asko ikusarazten laguntzen du; esaterako barneko erregimenean lan egiten duten eta bertan bizi diren emakumeek pairatzen dutena. Horrek zaurgarritasun egoera eta eremu pribatuan indarkeriak pairatzeko arriskua dakartza, eta mendekotasun-egoera da, ostatua lanaren menpe baitago erabat.

Etxebizitza bilatzea behar eta premia nagusia bihurtzen da batzuetan, eta horrek emakume migratzaileek iruzurrak, xantaiak edo alokairuen prezioen abusuak pairatzea dakar (Sos arrazakeria, 2015). Naimaren kasuan, iruzurra pairatu zuen ia etxeko jabeen partetik, etxebizitza utz zezan:

“Eta gero iruzurra ere egin zidaten eta ia dirua galdu nuen. Esan zidaten «pisu bat aurkitu dugu, 600 euro eman behar dizkiozu fidantzarengatik, kontraturik gabe eta ezer gabe». Eskerrak azkenean ohartu nintzen guztia gezurra zela. Hori dena etxetik joan gintezan. Esaten zuten konfiantzazkoa zela, 600 euro eskatzen zituzten gehi fidantza kontraturik gabe. Jabeak ikusten zaituenean kontratua egingo dizu esaten zidan (...) Ez dakit, ez naiz enteratzen... Eta hain nago desesperatuta zerbaiten bila, ez dudala pentsatu ere egiten iruzurra izan daitekeenik”. (Naima)

Azkenik, garrantzitsua da aipatzea etxebizitza lortzeko faktore ekonomikoa garrantzitsua den arren, arrazakeriaren gaiak ere hor jarraitzen duela. Elkarrizketek agerian uzten dute alokairuak bilatzerakoan pairatzen duten arrazagatiko diskriminazioa, eta diskriminazioa areagotu

egiten da emakume marokoarren kasuan, estigma eta aurreiritzien-gatik: s:

“Soilik orain pisuarekin une txarra bizitzen ari naizelako, marokoarra zarelako ikusten dutenean inork ez dizulako etxea alokatzen. Gertatu zitzaidan, bai. Telefonoz deitu nuen etxe bat ikusteko eta joan nintzenean eta marokoarra nintzela ikusi zutenean, ezer ez, sentitzen zutela, baina ezetz”. (Aicha)

Esanguratsua da SOS Arrazakeriak 2015ean egin zuen etxebizitza lortzeko testingean: higiezin agentzietara egindako telefono-dei guztietatik % 69,8k ukatu egin zieten pisua atzeritarrei alokatzea. Martínez eta Lealek dioten moduan (2008: 55):

“Immigranteek etxebizitza lortzeko dituzten aukeretan alderdi ekonomikoez eta zergez gain beste batzuek ere eragin zuzena dute; izan ere, zeharka eta askotan modu opakuan, gizarte-bazterkeriaren beste egiturazko faktore batzuek ere eragina dute eta bizilekuaren-bazterkeria areagotzen dute. Irregularitasun-egoerak edo etniagatik diskriminazioa dira horren bi adibide on”.

4.1.4. Ziurtagiriak balioztatzeko eta osasun-arretarako zailtasunak

Azkenik, osasunaren eskubide unibertsalerako sarbidea ere baldintzatzen du egoera administratiboak. Uztailaren 27ko 7/2018 lege dekretuak, Osasun Sistema Nazionalerako sarbide unibertsalaren ingurukoak, bereziki azpimarratzen duen arren “zaugarritasun-egoera berezian dauden kolektiboen babes eraginkorra, esaterako, Espainian erregistratuta ez dauden edo bertan bizitzeko baimena ez duten atzeritarren kasua”, praktikan, emakumeek diskriminazioak pairatzeaz gain, haien egoera administratibo irregularraren ondorioz baztertuak izateko beldurra izaten dute:

“Paperak ez dituzenez, ezin dituzu hainbeste gauza egin (...) Horregatik ez naiz asko joaten anbulatoriora, sentitzen dut baztertu egingo nautela. Sentitzen dut ez dudala lehentasunik, lehentasuna espainiarrek dutela”. (Flor)

Beraz, klase sozialaren, ekonomikoaren eta arrazaren arabera eskubide unibertsalak baldintzatzen dituen diskurtso soziala dago oraindik.

Era berean, emakumeek ziurtagiriak baliozkotzeko dituzten zailtasunek jakintzaren kolonialitatea islatzen du (Quijano, 2000); Europar batasunetik kanpo eskuratutako prestakuntzak eta ziurtagiriak ez dira kontuan hartzen eta baloratzen. Ondorio gisa, tituluak baliozkotzeko prozesuak ibilbide burokratiko gogaikarri eta luze bihurtzen dira, eta gastu ekonomiko nabarmenak izaten dituzte. Horrela azaldu du elkarriketatutako emakume batek, lau urte baino gehiago behar izan baitu bere doktoretza homologatzeko:

“Titulua homologatzeko 4 urte behar izan nituen. Eta uste dut zortea izan nuela, legearen zerbait aldatu zela eta nik doktoretza nuenez... Nik ikasi nuen herrialdea ez zen existitzen, Lituaniakoa naizelako, eta ikasi nuen unibertsitatea SESBen zegoelako. Eromena Graduaren titulua eskatzen zidaten derrigorrez eta esaten nien hemen doktoretza izatea posible da unibertsitatea amaitu gabe? Ez, ba zergatik uste duzue beste herrialdeetan desberdina dela. Orduan, azkenean, une horretan legea aldatu zen eta doktoretza bizi zaren tokiko unibertsitateak homologa zezakeen eta EHUn egin genuen, Leioan. Guztia prest zegoenez, guztia itzulita, gutxi gorabehera 6 hilabetetan konpondu zen. Baina horren aurretik oso luzea izan zen, paperen kontua, Lituaniarekin harremanetan jartzea, Errusiarekin, hemen... Itzultzea diru eta denbora asko da”. (Anna)

4.2. Indarkeria aurkariak: generoaren, klasearen eta arrazaren arteko intersektzioa

Pairatutako indarkerien pertzepzioari dagokionez, emakumeek ukapenaren edo naturalizazioaren moduko defentsa-mekanismoekin egiten diote aurre, nahiz eta jatorrian, bidaian eta helmugan pairatu duten. Parte-hartzaileek hauteman dituzten indarkeria motek zerikusia dute lan arloan jasan duten sexu-indarkeriarekin, baita emakume eta migratzaile gisa pairatu duten diskriminazioarekin ere.

Intersektzionalitatea Kimberlé Crenshawek (1989) sortu zuen azterketarako tresna da, emakume beltzek bi kategoriak elkartzean, generoa eta arraza, pairatzen zuten bazterkeria espezifikoa azaltzeko. Hori horrela, emakumeek azaldu dute emakume eta migratzaile izateagatik hainbat indarkeria pairatu dituztela.

Elkarriketatutako emakumeek sufritu duten indarkeriekin zerikusi handiena duen kontuetako bat da lan arloan pairatu duten sexu-indarkeria. Zaintzarekin eta garbiketarekin zerikusia duten lanak etxe barruan egitea arriskua da emakumeentzat, enplegatzaileen partetik indarkeria motaren bat pairatzeko arriskua izaten baitute.

Ondoren parte-hartzaileentzat, ordukako zaintza eta garbiketa-lanak egitera joan behar izatea indarkeriaz betetako eremua izan zen, eta pairatutako sexu-erasoari aurre egin behar izateaz gain, enplegatzaileari ere aurre egin behar izaten zioten. Beraz, agerian geratzen da emakumeek pairatzen duten indarkeria biderkatu egiten dela lan-eremuen barruan, ez soilik generoaren eta arrazaren kontuagatik, baita enplegatzaile gizonek duten klase kontuarengatik ere. Hain zuzen, diskriminazio hirukoitz hori da emakumeak arrisku eta zaurgarritasun egoera handian kokatzen dituen lan egiten duten etxebizitzaren barruan.

"Egia da lanean aritu nintzela [udalerri] batean, gizon batekin, garbiketan. Eta gizon horri emaztea hil zitzaion, eta esan zidan, neska, etorri lanera. Nik lana behar nuen ez joaten nintzen. Eta esan zidan, etorri, ordaindu egin zidan, 20 euro eman zizkidan eta gero beste 20 atera zizkidan eta eskaini. Esan nion ordaindu zidala eta heldu eta musu eman nahi izan zidan. Eta ezetz esan nion, beldur handia eman zidan, dardarka nengoen eta lana utzi nuen. Utzi egin nuen abusatu nahi zuelako". (Luisa)

"Gizon bat zegoen etxe bat garbitzera joaten nintzen. Aldi horretan, sartu, eta atea ireki zuen berak eta geldik geratu zen atean. Pasa nintzenean ipurdian eman zidan. Orduan nik esan nuen... Zer gertatu ote da? eta geldi geratu nintzen. Ez nion ezer esan. Joan nintzen bigarren aldian, berdina egin zuen eta orduan esan nion". (María)

Hurrengo emakumeak azaltzen duen moduan, lan batean nagusiekin bizi izan zuen esperientziak diskriminazio mailarik altuenetakoa izan zuen. Berak azaltzen duen moduan, emakume migratzaile izateagatik eskubide guztiak ukatu zizkieten eta esan zioten inork ez ziela bere eskaerei erantzungo.

"Egia esan egon nintzen lanean [udalerri batean] esan zidaten ez nuela ezertarako balio, immigrantea nintzela eta ez nuela ezertarako eskubiderik. Eta kexatu nahi banuen inork ez zidala kasurik egingo, dokumenturik gabeko emakumea nintzelako. Eta ez dudala ezertarako balio." (Luisa)

Guatemalako emakume honen kasuan, enplegatzaileek bere jantzi tradizionalen inguruko iruzkinak egiten zituztela azaldu du. Azaltzen duen moduan, haiek begiratzen zuten moduaren ondorioz, bere arropak janzteari utzi zion.

“Nire jantzia janzten nuenean, Guatemalako jantzia, pailazo baten itxura nuela esaten zidan. Eta horrek ere min egiten zidan, loretxoa ematen nuela, hortik doana, panpinatxo baten antzera...ondo apainduta, esaten zidan. Eta nik esaten nion zergatik esaten zuen hori, gure jantzia zela, Guatemalan erabiltzen dena. Beldur handia nuen jantzia erabiltzeko, begira gelditzen ziren eta janzteari utzi nion”.
(Luisa)

Azkenik, hurrengo emakume marokoarrak indarkeria arrazista sufritu zuen osasun arloan. Kontatzen duen moduan, osasun-etxera joan zen zaintza-lanek eragindako ondoez batzuen eraginez. Alabaina, medikuak ondoez horien errua emakumeari berari egotzi zion eta adierazi zuen alkoholak eta tabakoak eraginak zirela, baita prostituzioak ere.

“Medikuak badaki marokoarra naizenez ez dudala edaten eta erretzen, eta egiten baduzu ere... «Zuk jakingo duzu zer egiten duzun as-teburuetan belaunean edo bizkarrean mina izateko». Ez zidan horrela utzi... Ez dakit... Zer esango dizut, kalekoa izango banintz bezala, prostituta izango banintz bezala. Eta niri guztiak ematen zidan min, zaintzen nuen emakumea altxa behar nuelako”. (Marian)

4.3. COVID-19ak emakume migratzaileen bizitzan izan duen eragin

Emakumeek elkarrizketetan azaltzen duten COVIDaren eraginari dagokionez, nabarmendu behar dugu ez dagoela alde esanguratsurik haien bizi-ibilbideetan, pandemiaren aurreko eta ondorengo egoera alderatuta. Emakumeek prekarietate eta zaurgarritasun handiko egoera zutenez pandemiaren aurretik, krisiak areagotu eta ikusarazi egin ditu emakume hauek bizitzako arlo guztietan pairatzen dituzten egiturazko desberdintasunak.

Sei arlo nabarmendu ditugu: lana, buru-osasuna, babes-sareen gabezia, oinarritzko beharrak asetzea, digitalizazioak gestio burokratikoetan izan duen eragina eta genero-indarkeriaren gertaerek izan duten gorakada.

4.3.1. Lan-arloa

Kramer eta Kramerrek (2020) azaldu duten moduan, pandemiaren aurretik lan-baldintza prekarioak zituzten lanpostuetan, COVID-19ak eragin duen errealitate berriak sortu duen shockak areagotu egin du pertsona zaurgarrien prekarietatea.

COVIDak lan-arloan izan duen eraginari dagokionez, beharrezkoa da bi talde bereiztea: alde batetik, etxeko lanetan eta zaintzan aritzen diren emakumeak, horiek konfinamenduan zehar lana galdu zuten edo areagotu egin zitzaizen; eta bestetik, zerbitzuen sektorean aritzen direnak (ostalaritza, merkataritza, etab.), horiek lanean jarraitu zuten edo aldi baterako enplegu-erregularizazioa izan zuten.

Lehen taldeari dagokionez, beste ikerketa batzuek erakutsi duten moduan (Por Ti Mujer Elkarte, 2020; Trabajadoras no domesticadas, 2020), zaintzen arloan lan egiten duten emakume gehienak, kanpo-erregimenean eta orduka batez ere, kaleratu egin zituzten eta ez zuten inolako kalte-ordainik jaso. Gainera, hainbat egilek adierazi duten moduan (Bofill eta Gregorio, 2021), kaleratzea justifikatzeko kutsatzeko arriskua murriztea argudiatu zuten:

“Deitzeari utzi zioten. Ni soilik larunbat eta igandetan joaten nintzenez, birusa eramango nuen beldur zen eta amonatxoarekin lan egiteari utzi nion. Eta emakumea, umea zaintzen ziona, haurdun geratu zen. Orduan esan zidan etxean geratzen zela eta ez nuela joan behar”. (Flor)

Haietako askok, lan-kontraturik ez dutenez, zaurgarritasun-egoera handian geratzen dira kaleratzen badituzte, eta haien egoera administratiboa erregulatzeko aukera guztiak eteten zaizkie:

“Alabari esan nion ama ezin zuela horrela eduki, alaba bakarra zen eta ezin zuen ama zaindu Gasteizen bizi zelako eta ama Portugalen. Eta konfinamenduan ezin zen mugitzen ibili eta esan zidan egoitza batean sartuko zuela. Eta berarekin izan nuen aukera kontratua egiteko, baina hori gertatu zen eta ezin izan nuen egin”. (María)

Barneko erregimenean lan egiten duten emakumeen kasuan, ez zuten lanpostua galdu, baiian haien lan-egoerak eta egoera pertsonalak okerrera egin zuten nabarmen; izan ere “enplegatzaileek kutsatzeko zuten arriskuak ekarri du haien lanaldiak luzatzea eta egun libreak izateko eskubidea urratzea” (Parella, 2020: 109). Luisaren kasuan, aste-

buruetan ere lan egin behar izan zuen eta ez zuen denborarik izan deskonektatzeko:

“Burua erloju baten moduan sentitzen nuen eta burua, jainko arren, a zer mina, zer egingo dut... Eta lan gehiago sentitzen nuen, ez nengoenez ohituta hainbeste orduz itxita egotera, hainbeste egunez... Nire enplegatzailearekin hitz egin nuen eta esan zidan asteburuetan geldituko nintzela, baina aparte ordainduko zidatela”. (Luisa)

Bestalde, zerbitzuen sektorean kontratuarekin lan egiten duten emakumeen taldea dago. Haientzat, lan-arloan ez zen ondorio esanguratsurik izan; izan ere, lanean jarraitu zuten edo enplegu-erregulazioa eduki ahal izan zuten.

Pandemiaren egungo testuinguruan, atzerriko biztanleen % 22,8k izan du enplegu-erregulazioa, bertako biztanleek baino 6,3 puntu gehiago, FOESSA txostenaren arabera (2022). Bertako eta atzerriko biztanleen artean dagoen aldearen arrazoia da pertsona migratzaileek izan ohi dituzten lan motak. Normalean prekarietate handiagoa izan ohi dute.

Alabaina, garrantzitsua da nabarmentzea lanpostuak galdu ez zituzten arren, lan-baldintzek okerrera egin zutela. Hori da Chaynaren kasua. Konfinamenduan zehar pizzeria batean egiten zuen lan eta konfinamenduak lan-karga handiagoa ekarri zion, baina soldataren baldintzak ez ziren hobetu.

“Pizzerian kontratua dut eta pandemian ez ginen gelditu, eramateko janaria egiten genuelako, baina ez ziguten soldata igo”. (Chayna)

4.3.2. Buru-osasuna

Pandemiak utzi duen beste gai garrantzitsu bat buru-osasunean izan duen eragina da. Balluerkak gidatutako ikerketak dioten moduan (2020), antsietate eta depresio nahasmenduak dira gehien atera direnak pandemiak herritarren buru-osasunean izan duen eragina aztertzerakoan.

Elkarriketetan ikus daiteke immigrantea izateak buru-osasuneko arazoak areagotu dituela konfinamenduaren garaian zehar. Pandemiak sortzen duen ezinegon eta kezkari jatorrizko herrialdean dauden familien inguruko ezjakintasuna eta kezka gehitu behar zaizkio (Por Ti Mujer Elkarte, 2020) eta ekonomikoki laguntzen jarraitu ezinaren inpotentzia:

“Nire alabek ez dute jatekorik. «Ama bukatu zaigu dirua, zer egingo dugu?» Nik dut dirua, baina ezin dut bidali. Han ere itxialdian zeuden, ezin zuten atera, erotzen ari nintzen”. (Luisa)

Hala ere, emakumeek haien jatorrizko familiei dirua bidaltzeko estrategiak bilatzen dituzte, haien ongizatearen gainetik:

“Geneukan azkena...Pandemian ez genuenetik bidali behar izan diegu nire seme-alabei, ez zegoen lekuan bilatu behar izan dugu dirua bidaltzeko, haiek dira garrantzitsuena. Larritasun handiko asteak izan ziren” (Flor)

Azkenik, haurrek kargura dituzten emakumeentzat, konfinamendua oso zaila izan zen, atera ezin izateak haserrea eta gatazkak kudeatzeko zailtasunak areagotu zituelako. Horri osasungarriak ez diren ohiturak gehitu behar zaizkio, esaterako, haurren loaren erritmo-aldaketak:

“Itxialdia oso zaila izan zen ateratzeko ezintasunarengatik, umeekin (...) Azkenean egun erdia lo ematen zuten eta gauean ez zuten lo-gurarik. 3 hilabete atera gabe... Ez da erraza. Zailena etxetik atera gabe haurrekin pazientzia izatea zen, atera behar zuten”. (Chayna).

4.3.3. Giza harremanak

Galdetegien azterketetan adierazi den moduan, migratzaile izateak bakardade-sentimenduak dakartza. Immigrazioarekin lotuta dagoen bakardade hori ere aurkitu dugu elkarriketatutako emakumeengan; izan ere, oztopo sozioekonomikoak, kulturalak eta psikosozialak dituzte gizarte-sareak egiteko (Saulesleja eta Pena, 2020). Beraz, COVID-19ak lagun-sareak sortzeko zailtasunak areagotu ditu, eta agerian utzi du giza-harremanetan gorputzeko kontaktuak eta presentziak duten garrantzia:

“Faltan botatzen ditut besarkadak, oso maitekorra naiz eta zerbait daukadanean, besarkada bat behar dut. Eta orain, begira, denbora guztia hemen, COVIDarekin, besarkadarik gabe, eta ez dut negarrik egin nahi...(negar egiten du). Maite zaituen norbaiten besarkada. Gehiegizkoa da esaten duzu, baina ez, ez da. Egia esan... Martxoaren hasieratik orain arte, beno... Ez dut harremanik inorekin, inorekin, lagun bat izan nahiko nuke”. (Marian)

Barne-erregimenean dauden etxeko langileen eta zaintzaileen kasuan, konfinamenduan zehar lan egiten zuten etxeetan isolatu behar izateak areagotu egin du haien bakardade-sentimendua, eta horrek arriskuak dakartza osasunerako (Parella, 2020).. Hori da Luisaren kasua. Etxe barneko lana itxialdiarekin alderatzen du, bakardadea eten-gabea da, zaintzen duen pertsonak ezin duelako hitz egin eta horrek ondorio zuzenak ditu bere osasun fisikoan eta emozionalean:

“Etxe barnean lan egiten duzunean itxita ere bazaude, ezin duzu inorekin hitz egin. Nire nagusiak nirekin ez duenez hitz egiten, hor nengoen nire bakardadearekin. Eta beno, pixka bat mingarria da, tuntuna bihurtzen zarelako, ez duzulako ezer ulertzen, zerbait duzu hemen (sorbaldetan) oso astuna. Esaterako, atzo egon nintzen eta hotzikara izan nuen eta oso triste sentitzen nintzen, ai ene zer gertatzen zait”. (Luisa)

Hainbat ikerketak nabarmendu dituzte zaintza-lanetatik eratorritako ondorioak, lan motaren ondorioz, lanaldi luzeak, egin beharreko ahal-egin fisikoaz eta psikologikoaz gain (Nogueira eta Zalakain, 2015). Beraz, muskuluen gainkargak, buruko minak, estresa, antsietatea eta autoestimuan eragina ohiko arazoak dira eta pandemiak areagotu egin ditu.

4.3.4. Oinarrizko beharrak asetzea

Emakumeek azaldu dute konfinamendu-egoerak eta kasu batzuetan lan-jarduera eteteak prekarizitatea areagotu dutela eta elkarleen eta erakundeen laguntza behar izan zutela gastu puntual batzuei aurre egiteko, hala nola elikagaiei edo alokairuari. Beste ikerketa batzuek ere aipatu dute hori (Por Ti Mujer Elkartea, 2020). Alabaina, horiek lortzeko izan dituzten zailtasunak eta etengabe saiatu behar izana azpimarratu dituzte. Horrek erakusten digu esku hartzeko laguntza-eredua dela eta ez eskubideena (Galaz eta Montenegro, 2015):

Eta gizarte-langileari eskatu nion Eroskiko txartelarekin laguntzeko, baina ez zidan eman nahi izan. Esan zidan ez zegokidala (...) eta pandemiaren azken hilean, berriro esan nion eta txartela eman zidan 100 euroekin. Hilero ari ziren berritzen eta galdetu nion ea nirea bertutuko zuten, esan zidan baietz, baina ez zidaten berritu. (Flor)

Alde horretatik, pandemian zehar emakume migratzaileek sustatu-tako elkartasun-proiektuak eta erresistentzia-kutxak ezinbestekoak izan dira, administrazio publikoak heltzen ez ziren oinarriko beharrak eta puntualak asetzeko.

4.3.5 Prozesu burokratikoaren digitalizazioa eta arrakala digitala areagotzea

Pandemian zehar, Internet egonkorra izateko sarbidea funtsezko elementua bilakatu da lehen aurrez aurre egiten ziren hainbat jarduerarekin jarraitzeko, eta oinarriko beharra bihurtu da. Txostenean “Valentziako emakume migratzaileengan Covidak izan duen eragina” txostenak jasotzen duen moduan (Por Ti Mujer Elkarte, 2020), datu mugikorrak izateak ez du bermatzen Interneterako sarbide egonkorra eta mugagabea izatea, eta hori eskatzen du egungo egoerak,

Elkarriketatutako emakumeek horren berri ematen dute eta isolamenduaren eta mugikorraren saldoa kargatzeko baliabiderik ez izateak edo mugikorrean Internetik ez izateak sortutako ezinegonaren ondorioak aipatu dituzte. Ezinegon hori areagotu egiten da osasun-etxeetara deitzean, deia ez delako doakoa:

“Eta hemen bakarrik, ez nuen Internetik, giga gutxi nituen, ezin ditut asko gastatu zerbait gertatzen baldin bazait. Mugikorrak ere ez zuen saldo askorik deitzeko, oso gaizki pasatu nuen (...) Medikuari deitzeko ere gaizki pasatu nuen, ezin nituelako mugikorreko minutu guztiak gastatu. Eta COVIDarekin deitzen duzuenean, zain uzten zaituzte denbora luzez”. (Marian)

Bestalde, emakumeek maila digitalean gestioak egiteko izan dituzten zailtasunak azaldu dituzte. Horrek arrakala digitala areagotu du. Beraz, ikus daiteke oinarriko beharretara heltzeko prozesu burokratiko askoren digitalizazioak bazterkeria are handiagoa eragiten duela kolektibo zaurgarrietan, esaterako, egoera administratiboa erregulartzeko (FOESSA txostena, 2022). Hau da, arreta aurrez aurretik onlinera aldatu izana elementu baztertzaila da prekarietate handia bizi duten pertsona askorentzat (Mahía, 2020).

Gainera, emakumeentzat arrakala digitalak eragina du, kasu batzuetan mugatua izan daitekeelako, baina, gainera, egoera administratibo-are erregulatzeko izapideak egiteko ez dago bestelako alternatibarik.

“Orain guztia aldatu da, ezer ez da aurrez aurrekoa. Eta egia esan Internetetik ez da berdina, ez naiz hain ondo moldatzen, toki batera joan eta gauzak aurrez aurre egitea bezala” (Lucía)

4.3.6. Genero-indarkeriaren gertakariak areagotzea

“Inor atzean gera ez dadin” txostenean aipatzen den moduan (2020), 24 orduz erasotzailearekin batera itxita zeudenez, genero-indarkeriaren biktima diren emakume migratzaileek esponentzialki pairatu dute indarkeria. Elkarrizketatutako emakumeek nabarmendu dute konfinamendu-egoerak areagotu egin zituela bikotekideengatik jasandako indarkeria-gertakariak.

Hurrengo parte-hartzaileak azaldu du konfinamenduaren garaian agresibitatea eta indarkeriaren intentsitatea areagotu egin zirela. Hala ere, emakumeek indarkeria-egoerei aurre egiteko estrategiak sortzen dituzte. Alde horretatik, berriro atera ahal izan zirenean, seme-alabekin ateratzen zen hondartzara gizonak uzten ez zion arren.

“Itxita geundenean bere agresibitatea areagotu egin zen eta atera gintezkeenean hondartzara joaten ginen (...) Autobusa hartzen nuen eta haurrak hondartzara eramaten nituen. Berak ez zidan uzten, baina niri berdin zitzaidan, atera egiten nintzen” (Naima)

Luisaren kasuan, indarkeria psikologikoa ere areagotu zen konfinamenduaren garaian. Senarrak errua botatzen zioen eta berak erabaki zuen aurre hartzeko estrategiak garatzea, haserretu ez zedin. Gainera, bere aisialdirako jarduerak barregarri uzten zituen, esaterako, marrazketa edo irakurtzea.

“Errudun sentiarazten ninduen, hori askotan, sentitu nintzen... Batzuetan esaten duzu, hobe ez badut haserrearazten eta gero haserretu egiten da. Eta aurpegi hori eutsi behar duzu eta gauza horiek... Denbora librean egiten nuenaz barre egiten zuen; irakurri egiten nuen, margotu” (Luisa)

4.4. Beharrak eta eskariak

Gizarte-erakundeek erantzun dituzten eta erantzun ez dituzten beharrei dagokienez, emakumeek diote laguntza gehiago behar dutela laguntza ekonomikoekin eta alderdi sozio-laboralarekin zerikusia duten alderdietan. Alabaina, ez da haientzako alderdi esanguratsu bakarra. Izan ere, izaera psikosozialagoa duten beharrek ere garrantzia nabarmena dute. Gainera, elkarrizketatutako emakumeek laguntzarako ikuspegia dute gizarte-erakundeen inguruan, eta horrek urrundu egiten ditu haiengandik, une puntualetan eta premiazkoetan izan ezik, gehienbat, oinarrizko beharrak ase gabe dituztenean.

4.4.1 Behar ekonomikoak: laguntza puntualak eta premiazkoak

Emakumeek, oro har, eskatzen dutena da lan finko eta egonkorrak izatea, prekariatetatik urruntzeko, bai lan mailan, bai etxebizitzarenean; eta egoera administratibo irregularren inguruko kontuetan laguntzea ere eskatzen dute, ikusi dugun moduan, hori delako aurre egin behar dieten zaurgarritasun askoren oinarria.

Hurren parte-hartzailearentzat, laguntzarik jaso ez duen alderdietako bat da alokairua ordaintzeko premiazko laguntzak izatea. Horrela, emakume honek dioen moduan, ez lieke dirurik eskatu beharko lagunei hileko gastu finkoei aurre egiteko.

“Gertatu zait alokairua ordaindu behar izatea eta erosketak egiteko zailtasunak izatea; esaterako, hilabete honetan, alokairuaren erdia soilik nuen eta lagun bati eskatu behar izan diot dirua uzteko. Ondo egongo litzateke etxearen ordainketan laguntzeko diru-laguntza izatea”. (María)

Ilido horretatik, emakume honek laguntza ekonomiko gehiago eskatzen ditu, alokairua ordaindu ahal izateko eta oinarrizko beharrak ase ahal izateko, esaterako, janaria.

“Gustatuko litzaidake diru-laguntza gehiago jasotzea, batez ere, alokairua ordaintzeko eta janaria erosteko, 3 hurrekin zaila baita”. (Kande)

Hurrengo emakumeak azaldu du bere premiazko beharra lan egonkorra lortzea dela, bere seme-alabekin lasai bizi ahal izateko toki baten alokairua ordaintzeko. Gainera, gehitu du ez daudela alokairu seguruagoak eta egonkorragoak lortzeko laguntzak.

“Nahi dudana lana egin ahal izatea da, pisu bat alokatu ahal izateko nomina izatea eta seme-alabekin lasai bizitzea”. Alokairuak oso garesti daude eta ez dago horretarako laguntzarik”. (Naima)

4.4.2 Izaera psikosozialeko beharrak

Elkarteek eskatzen duten beste alderdi funtsezkoetako bat alderdi psikosozialekin dago lotuta. Emakumeek azaldu dute ase gabe dituzten beharretako askok ez dutela lotura soilik alderdi ekonomikoarekin, baizik eta norberarentzat denbora izatearekin, kontziliaziorako beharrek ere edo bakardade-dinamikekin apurtzeko beharrek ere. Alderdi horiek garrantzitsuak dira haientzat.

Hainbat egilek (Muruaga eta Pascual, 2013; Velasco, 2009) aipatu dute generoaren ondorengo izaera exogenoa duten eraikuntza eta gizarte-egiturei erreferentzia egiteko. Horiek eragin zuzena dute emakumeen buru-osasunean. Alabaina, azaldu dute bai prozesu terapeutikoak, bai farmakologikoak ez direla erabat eraginkorrak izaten, ez dituztelako emakumeen osasuna zuzenean baldintzatzen duten kanpo-faktore horiek kontuan hartzen. Beraz, emakumeek adierazten dituzten izaera psikosozialeko beharrak kanpo-egitura horiek baldintzatzen dituzte zuzenean, esaterako, feminitatearen eraikuntza eta horrekin lotuta dauden betebeharrak guztiak.

Alde horretatik, hurrengo parte-hartzaileak azaltzen duen moduan, ikusi dugu prekarizatuta eta feminizatuta dauden lanbideek, esaterako etxeetako zerbitzariena, eragin zuzena dutela osasunean, neke eta gorputzeko min handiak sortzen baititu. Gainera, laneko bizitza eta familiakoa eta zaintzena uztartu beharrak nekea eta ondorengo areagotzen ditu, eta feminitate tradizionalaren eraikuntzari atxikita dagoen kontua da.

“Batzuetan gorputzak ere min ematen dit, batzuetan bizkarrak, baina normala da, lan egiteagatik. Batzuetan bizkarrak ematen dit min gehien, ohe asko egiten ditut egunean. Batzuetan oinek ere, alde batetik bestera oinez ibiltzeagatik, haurrekin, erosketekin. Oso nekakuta nago alde batetik bestera ibiltzeaz”. (Kande)

4.4.2.1 Harremanak egiteko eta errutinarekin apurtzeko lekuak

Hurrengo parte-hartzaileak azaltzen duen moduan, ez luke jarduera espezifikorik beharko, baizik eta bakardadearen dinamikarekin eta eguneroko errutinarekin apurtzeko espazio bat.

“Jarduerak berdin didate, lanean ari nintzenean, kiroldegira joaten nintzen; zumba egiten nuen, gimnasia, horrelako zerbait. Edozer gauza ez aspertzeko, errutinak hil egiten nauelako, denbora asko ematen dut bakarrik”. (Marian)

Hurrengo parte-hartzaileak kontatzen duen moduan, elkarteek eskaintzen dituzten espazioek estres- eta antsietate-dinamikak eteten dituzte batzuetan, gorputza mugitzeko jardueren bitartez. Berak dio bere motibazioa dela larunbatetan lan egiten duen etxetik irteten de-
nean.

“Oso estresatuta bazaude, ariketak egiten dizkizute... Dantza egin dezakezu... Bertan sentitzen dut...motibazio hori larunbatetan ateratzen naizenean”. (Luisa)

4.4.2.2 Eremu propioa: kontziliazioarekin laguntza

Bestalde, beste gai garrantzitsuetako bat kontziliazioa da. Hurrengo parte-hartzaileentzat, gizarte-erakundeek erantzun ez duten beharretako bat da seme-alaben kontziliaziorako laguntza. Virginia Woolfek (1929) aipatu zuen emakumeentzat norberarentzat gela bat izateak zuen garrantzia, autonomia pertsonala funtsezko alderdietako bat baita emakumeen garapenerako eta auto-errealizaziorako. Haiek azaltzen duten moduan, seme-alabak hezteak asko nekatzen ditu eta zaila egiten zaie, hain zuzen ere, auto-errealizaziorako espazio horiek izatea:

“Ondo etorriko litzaidake haurrik gabe egoteko toki bat izatea, jarduerak egin ahal izateko, niretzat denbora izateko... Gimnasia joateko, dantza egiteko... Hori egiten nuen ezkondu aurretik”. (Naima)

Horrela, emakume honek egiten dituen eskaera zehatzetako batzuk dira seme-alaben zaintzaren kontziliaziorako laguntzak jasotzea, batez ere oporraldian, berak lanean jarraitu behar baitu eta senarra Bizkaitik kanpo dagoelako laneko arrazoiengatik.

"Gustatuko litzaidake opor-garaian seme-alabekin laguntza, nire senarra beste toki batera joaten delako lanera eta, azken finean, niretzat zaila izango delako". (Kande)

Gainera, emakumeek azaldu dute proiektu migratzailea bakarrik egi-teagatik, haien seme-alabarik gabe, eta jatorrizko herrialdean beste emakume batzuen kargu utzi izanagatik, esaterako haien amekin edo ahizpekin, duten erruduntasun sentimendua oso presente dagoela egunerokotasunean eta oso zaila dela sentimendu horiek kentzea.

"Azken finean, ez duzu burutik kentzen, beti duzu hor. Ezin dut pentsazeari utzi bakarrik utzi ditudala, nire amarekin daude, baina ni ez nago hor haiekin etxeko lanekin laguntzeko, zerbait behar baldin badute... Erruduntasun hori oso handia da, pisu handia du". (Luisa)

4.4.3 Eskariei eta beharrei erantzuteko emakumeen elkarte kolektiboa

Elkarriketatutako emakume batzuek azaldu dute ikusi zutela badauden gizarte-erakunde batzuek ez zituztela haien beharrak asetzen, eta, horregatik, parte izateaz gain, elkarte berriak ere sortu dituztela, immigranteak defenditu eta laguntzeko.

Hurrengo emakumeak azaltzen duen moduan, emakume migratzaileen talde batekin batera elkarte bat osatzea erabaki zuen iritsi berriak ziren pertsonen helmuga-herrialdera egokitzeko prozesuan laguntzeko. Gainera, eragiteko funtzio garrantzitsua dute; izan ere, elkartera joaten diren pertsona askok pairatzen duten zaurgarritasun-eta prekarietate-egoerak salatzen dituzte.

"Herrian elkarte bat sortu genuen hemen denbora bat daramagun immigrante batzuen artean, etortzen diren pertsonen laguntzeko, ezer ez dakitenei, eta batez ere pairatzen dituzten egoera asko salatzeko... Ahotsa ematen ahalegintzen gara". (Chayna)

Lituaniatik datorren hurrengo parte-hartzaileak, errusieraz hitz egiten duten pertsonen elkartearen parte hartzen du, bere kultura euskal gizartera ekartzeko, eta errusiar kulturaren inguruan Bizkaian dauden estereotipoak hausteko.

“Errusiar hiztunen elkarte bateko kidea naiz. Egiten duguna da errusiar kultura hainbat arlotara eraman. Egoitzetatik kontratatzen gaituzte dantza egiteko, haurrei errusierako eskolak emateko, eta hemen errusiar pertsonen inguruan dauden estereotipoak salatzen ere saiatzen gara”. (Anna)

4.4.4 Askotariko indarkeriak kontzientziatu, prestatu eta erreparatzeko beharra

Parte-hartzaileek azaltzen duten moduan, emakume migratzaileen elkarteen zeregina funtsezkoa izan da identifikatu eta esplizitatu ahal izateko. Emakume migratzaileen erakundeak eta elkarteak ere gakoak dira legezko aholkularitzarako eta lana bilatzeko. Gainera, emakumeek azaldu dute elkarte horiek erraztu egin dietela helmuga-herrialdean dituzten eskubideak ezagutzea. Bestalde, kasu batzuetan emakumeek ezin izan dute indarkeria handiko esperientzien inguruan hitz egin, bere garaian prestakuntza eta erreparazio-prozesua egin ezin izan zutelako. Alde horretatik, konfiantza egonkorreko eremuak sortzeke daude oraindik, emakumeek iraganean sufritu dituzten indarkeriak berregin eta erreparatzeko.

Hurrengo parte-hartzaileak gogoeta egiten du bere senarraren partetik pairatu dituen tratu txarrak identifikatu, gainditu eta erreparatzeko prozesu luzean laguntza psikologikoak izan duen garrantziaz.

“Psikologoari esker azken 15 urteetan pairatu nuen tratu txarren egoera ezagutu eta gainditu ahal izan nuen”. (Lucía)

Ilido beretik, parte-hartzaileek azpimarratu dute elkarteko emakume profesionalen laguntzaz gain, gainerako kideek duten funtsezko zeregina indarkeriak markatutako haien bizipenen erreparazioan, hau da, eremu kolektiboen funtzioa eta eragina ere osatzailea da haientzat.

Alde horretatik, ahizpatasunean oinarritzen diren dinamikak egiten dira. Termino hori Marcela Lagardek (2009) erabili zuen emakumeen artean ematen diren berdintasun-harremanak definitzeko, eta feminitate tradizionalaren ezaugarri lehiakorren agindu hegemonikoarekin hautsi zuen.

Hori horrela, ondorengo emakumearentzat funtsezkoa da bakardade sententzioarekin haustea eta indarkeria-egoera beste emakumeei

kontatu ahal izatea, eta beste berdin batzuk ondoan izan ditzaketela jakitea.

"Nik behar dudana da jakitea bakarrik ez nagoela, gertatzen zaidana beste emakumeei ere kontatzea, norbait ondoan dudala jakitea".
(Naima)

Beste parte-hartzaile honentzat lasaigarria izaten da indarkeria-egoera larriak bizi izan dituzten beste emakumeen bizipenak entzutea, konfiantza eta hurbiltasun egoerak partekatzen baitira, eta horrek indarra eman dio bere historiaren osatze eta erreparaziorako prozesu pertsonalarekin aurrera jarraitzeko.

"Hor ikusten nituen infusio edo kafe bat hartzen eta barre egiten eta esaten nuen, emakume horrek hezur guztiak hautsi ostean atera eta barre egin ahal izan badu, nik ere atera ahal izan beharko dut. Ezin natzaio negarrari eman... Eta horrela lagundu zidaten. Kideengandik ikasten." (Lucía)

5. ONDORIOAK ETA GOMENDIOAK

Jarraian, ikerketa honetatik eratorritako ondorio eta gomendio nagusiak aurkeztuko ditugu

Emakume migratzaileen aurretiazko desberdintasun- eta bazterkeria-egiturak hain ziren indartsuak, COVID-19ak ez ditu aldatu, eta, beraz, arazo nagusia izaten jarraitzen dute haien bizitzetan, pandemiaren gainetik.

Emakumeak hain egitura prekario, zaurgarri eta batzuetan bortitzetan daude sartuta, COVIDak eragina izan duen arren haien bizitzetan, ez da bilakaeran erabakigarria izan. COVIDaren aurreko antzeko egoeran jarraitzen dute eta pandemiak egin duena izan da, kasurik onenetan, agerian utzi egoera hori, eta, okerrenetan, aurretik emakumeek zuten egoera zaildu eta konponbidea atzeratu. Testuingurua bere horretan oso baztertzaileria bada, pandemia bezalako ezohiko egoera bat beste oztopo bat da, ez elementu nagusia.

Pandemiaren aurretik eta ondoren emakumeen arazo nagusiak zein diren aztertzen badugu, ikusiko dugu funtsean ez direla aldatu. Lana lortzea, egoera administratiboa, etxebizitzaren baldintza prekarioak,

titulua homologatzeko zailtasunak, osasun fisikoa eta burukoa eta se-nideen egoeraren inguruko kezka dira emakumeek oraindik konpont-zeke dituzten alderdiak.

Horrek ez du esan nahi COVIDak eraginik izan ez duenik. Galdetegie-tan eta elkarrizketa sakonetan ikus dezakegun moduan, pertsona mai-te bat galtzeko beldurra, gaixotasuna hartzeko beldurra, pandemiak sortutako ezjakintasuna, itolarria eta kezka eta bakardade-sentimendua larriagotu egin dira pandemian zehar. Azken horri dagokionez, gizar-te-erakundeek eskainitako jarduerak egiteko ezintasuna edo horiek murriztu izana lotuta egon dira babes-sarearen murrizketarekin, eta horren ondorio da bakardade-sentimendua areagotu izana. Gogoratu behar dugu galdetegia erantzun duten emakumeen % 50,5 nahiko edo oso bakarrik sentitzen dela.

COVIDak negatiboki eragin duen beste arloetako bat lana izan da, pertsona zaurgarrienen prekariedade-egoera areagotu baitu (Kramer eta Kramer, 2020). Bi talde bereizi ditugu, modu irregularrean lanean ari ziren emakumeak (lan egiten zuten emakumeen % 16) eta lanpos-tua mantendu ezin izan zutenak, eta, beraz, itxialdian diru-sarrerarik ez zutenak; eta bestetik, lan-kontratua zutenak eta lanpostua mantendu ahal izan zutenak edo laguntzak jaso zituztenak. Nolanahi ere, garrant-zitsua da gogoan izatea pandemiaren aurretik lana zuten emakumeen % 27,4k lana galdu zuela pandemian zehar, eta % 44,2k baldintza oke-rragoak dituela pandemiaren ondorioz.

Horri guztiari pandemiak emakumeengan areagotu duen zaintza-lanen karga gehitu behar zaio. Galdetegia erantzun zuten emakumeen kasu zehatzean, % 44,2k adierazi du asko areagotu zela zaintzen eta etxeko lanen denbora, eta ia % 80k ez zuen inolako laguntzarik jaso lan-kar-ga igo bazen ere. Baina etxea ez zen soilik itxialdian lan gehiago egin beharreko eremua izan, emakume batzuen kasuan, aurretik haien bi-kotekide ohiaren partetik jasandako genero-indarkeria areagotzea ere ekarri zuen, elkarrizketa kualitatiboetan ikusi dugun moduan.

Egoera administratibo irregularrak lotura nabarmena du emakume askok bizi duten zaurgarritasunarekin eta prekariedadearen zirkulua-rekin.

Eusko Jaurlaritzaren Etorkin Atzeritarrei Buruzko Inkestak (EABI) dio (2018), Euskadin immigranteen % 5 soilik dagoela egoera irregularrean, baina gure galdetegia erantzun duten emakumeen % 20k adierazi du ez duela inolako dokumentaziorik. Elkarrizketa sakonek erakutsi dute egoera administratiboa erregularizatzeko izan dituzten zailtasunak,

batzuek 5 urte baino gehiago behar izan dituzte horretarako. Lanaren eta egoera administratiboaren artean dagoen lotura erabatekoa da eta egoera erregularizatzeo beharrezkoa da lan-kontratua izatea, eta lan-baldintza duinak izateko ere ia ezinbestekoa da lan-kontratua izatea. Alabaina, hori ezin da lortu egoera administratibo erregularrik ez baduzu.

Emakumeen kasuan, zaurgarritasuna are handiagoa da lan-hobi feminizatueta eta prekarizatueta lotuta baitaude, haien ikasketa maila edozein dela ere, hala nola etxe barneko langile izatera, garbiketara, mendekotasuna duten pertsonak zaintzera, etab. Zailagoa egiten zaie sustraitzeagatik erregularizazioa lortzeko eskatzen diren ezaugarriak (urtebeteko iraupena lanaldi osoan) dituen lan-eskaintza lortzea.

Prekarietatearen eta bazterkeriaren sorgin-gurpila bihurtzen da hori (Layna, Gandarias eta Lashayas, 2020) eta zaila izaten da bertatik irteeta. Halaber, zaila da datu kualitatiboetara eramatea. Hau da, taulari erreparatzen badiogu, ikus dezakegu egoera administratibo irregularra duten eta lanposturik prekarioenetan dauden emakumeak gehiago direla dokumentazioen bat dutenak baino. Eta pandemiak ere eragin handiagoa izan duela haien ekonomian. Alabaina, datuak ez dira gai erakusteko egoera administratibo irregularrean bizitzeak eta horrek gure gizartean kokatzen dituen mendeko egoeran egoteak emakume horientzat duen buruko karga eta karga emozionala. Ezta egoera erregulatzeo egin behar duten ahalegina eta horrek denbora luzez haien bizitzetan duen eragina ere. Hori guztia emakume migratzaileen ibilbi-dearen inguruko elkarriketa sakonak aztertzean ateratzen da.

		DOKUMENTAZIOA	
		Irregularra	Dokumentazioen bat
Egungo lanpostua	Etxeko langilea	13,6	11,9
	Ostalaritza	4,5	2,4
	Garbitzailea	9,1	7,1
	Etxe barneko langilea	9,1	6
	Zaintzailea	0	9,5
	Zerbitzuak	4,5	2,4
	Lanik gabe	59,1	59,5
Pandemiak ekonomian izan duen eragina (1-10)		6,09	5,62

Galdetegiak ez dira gai emakumeek ostatuarekin dituzten arazo-en benetako erradiografia egiteko Pandemiak are gehiago zailtzen du konponbidea.

Bizilekuaren bazterkeriaren kontzeptua da maila jakin eta egoki batzuetan ostatuaren beharrak asetzen ez dituen prozesua, etxebizitza eguneroko jardueren garapenean osagai egonkorra izateko, pertsona bakoitzaren gizarteratze eta gizarte-normalizaziorako prozesuak indartzeko, eta bizi-maila egokia eta baliabide publikoetarako sarbidea ahalbidetzeko (Cortes eta Antón, 2007). Ezinbestekoa da etxebizitzaren arazoa bizi izateko ekintzaren ikuspegitik jorratzea, gure etxea eremu egokian finkatzeko aukeratik eta hori ahalbidetzen duten baldintzetatik eta antolamendutik.

Galdetegiaren datuei erreparatzen badiegu, ikusiko dugu emakumeen % 19,8k uste duela ezin duela kontrolatu nor sartu eta nor irteten den bizi den tokitik, % 15ek uste duela ez duela behar besteko intimitate eta pribatutasunik eta % 7,5 ez dela seguru eta babestuta sentitzen lo egiten duen tokian. Elkarriketa sakonetatik eratortzen den moduan, emakumeak ez dira seguru sentitzen etxebizitzetan eta oso ohikoak eta ikusezinak dira sexu-jazarpena eta sexu erasoak jasateko beldurra. Horri gehitu behar zaio, elkarte batek eskainitako etxebizitzaren bizi diren emakumeak kenduta, % 25k ez duela bere etxebizitzaren legezko dokumenturik. Ondorioz, elkarriketetan ikus daitekeen moduan, zaurgarritasun-egoeran daude etxe jabeen abusuaren aurrean, kalean geratzeko beldurra dela eta.

FOESSAren (2019) azken azterketak indartu egiten ditu ikerketa honen ondorioak. Emakumeek zailtasun handiagoak dituzten etxe duina mantentzeko, hau da, haren parte sentitzen diren eta integratuta dauden etxebizitza mantentzeko. Gauza bera gertatzen da ama bakarreko familekin, desabantailan baitaude sostengatzaile nagusia gizonetzkoa duten etxeekin alderatuta. Txostenean "seguru ez den etxebizitza" terminoa erabiltzen da etxebizitza prekarioei, botatzeko mehatxupean daudenei eta tratu txarrak eta abusuak egon daitezkeen etxeei erreferentzia egiteko. Etxebizitza horietan sortzen den ezjakintasun eta bizileku-bazterkeria azaltzeko erabiltzen den kontzeptua da eta talka egiten du erabat etxe batek dituen parte izateko sentimenduarekin eta integrazioarekin.

Indarkeriei dagokienez, askotariko indarkeriak bizi dituzte (continuum) eta ukapen-, lotsa- eta normalizazio-mekanismoak garatzen dituzte eta zailtasunak dituzte identifikatzeko.

Crenshawek proposatzen duen moduan, begirada eta ikuspegi interseksionalistatik beharrezkoa da zapalkuntza-ardatz desberdinak

gurutzatzean sortzen diren indarkeriak aztertzea, hala nola generoa, arraza, jatorria, klasea, egoera administratibo irregularra, etab. Horiek gizarte-egitura matxisten, arrazisten eta kolonialen adierazpenak dira (Gandarias eta Carranza, 2018). Horrek esan nahi du edozein esku-hartze eta laguntza programak ikuspegi intersektionaletik jorratu behar dituela zaugarritasun-egoerak eta ezkutuan dauden indarkeriak. Indarkeriak markatutako bizi-ibilbideak izateak emakumeek indarkeria naturalizatzea eragiten du, eta ia saihetsi ezin daitekeen zerbaiten antzera hautematen dute. Gainera, aurre egiteko ohiko mekanismoetako bat ukapena izaten da. Horregatik, esku-hartzearen ardatz nagusietako bat bizi izan dituzten indarkerien kontinuumaren osaketa emozionalean, psikologikoan eta kolektiboan laguntzea da, emakumeen bizi-ibilbidea osatu, errua kendu eta ahaldundutzeko.

Pandemiak arrakala digitala areagotu du, bai baliabideetara eta zerbitzueta hertzean, bai beharrezko gaitasun digitalari dago-kionez.

Galdetegian pandemiaren ondorioz baliabide digitaletara egokitze-ko beharraz galdetzen diegunean, ikus dezakegu datuek dikotomia handia dutela. Erdibideko 3 puntuazioa ematen duten pertsonak kenda, baliabide digitaletara egokitzea eta horiek erabiltzea zaila egin zaio emakume guztien % 40ri. Aldiz, erraza edo oso erraza egin zaio % 39,1i.

Egokitzeko zailtasun nabarmenak dituen emakumeen % 40 horien kasuan bi alderdi desberdinek eragin dezakete arrakala digitala. Alde batetik dago gaitasun digitala. Pertsona gehienek oinarritzko gaitasun digitalak dituzte eta Interneten nabiga dezakete, sare sozialak erabili, mugikorrek aplikazioak, etab. Alabaina, digitalizazioak gaitasun aurreratuagoak eduki behar izatea ekar dezake, hala nola sinadura eta egiaztagiri digitalak, webeko aplikazioak, etab. Horri gehitu behar zaio gaitasun digital horiek erabiltzeko beharrezkoa dela banda zabaleko Internetarako konexioa edo ordenagailu eramangarria esaterako, eta guztiek ez dute halakorik izaten. Bigarren alderdia da prestazioak eta zerbitzuak eskuratzeko eta horiek erabili ahal izateko zailtasuna. Baliabide publiko batera heltzeko modu bakarra online baldin bada eta aurrez aurreko edo bestelako aukerarik ez badago, eskubide hori betetzea zailtzen da.

Pandemiaren ondorioen inguruko 2022ko FOESSA txostenak ere alderdi horiek nabarmendu ditu. Hala, uste du deskonexio digitala oztopo handia bihurtu dela gure gizarteko hainbat arlotan parte hartzeko. Pertsonen arteko harremanak, lan edo izapide administratiboak gehienbat sarearen bitartez zirenean, herritarren zati bat gizarte-intelakzioarako eremu berri horretatik kanpo geratzen zen. Itzalaldi digita-

lak herritarren % 35i eragiten dio, alde batetik, beharrezko gailuak ez izateagatik, baina, batez ere, konexio egokia (% 21) edo erabiltzeko beharrezko gaitasunak ez izateagatik (% 29).

Ekipamendu informatikoa, Interneterako sarbide egokia eta erabiltzeko beharrezko gaitasunak gizartean parte hartzeko eta gizarte-eskubideak lortzeko baldintzatzaileak badira, politika publikoek ondusun komun horien unibertsaltasuna bermatu behar dute etorkizunean, baita eskubideen terminoetan ere. Eta pertsona guztiek egun duten arrakala digitala gainditzeko beharrezko bitartekoak jarri beharko dituzte.

Emakumeek bakardade-sentimendu eta babes-sarearen falta handia dute.

Babes-sareei dagokienez, ikerketan parte hartzen duten emakumeek baieztatu dute babeserako eta harremanetarako eremu gutxi dituztela. Hori horrela, bakardade eta isolamendu sentimendu esanguratsuak dituzte. Gogoratu behar dugu galdetegia erantzun duten emakumeen % 50 nahiko edo oso bakarrik sentitzen dela, eta elkarrizketa sakonek erakutsi dute emakumeek garrantzi handia ematen diotela horri. FOESSA (2022) txostenak dioen moduan, zaugarritasun- eta prekarietate-egoeran dauden pertsonen kasuan, areagotu egin dira pandemiaren aurretik dagoeneko bazeuden bakardade-prozesuak.

Ildo horretatik, Merino eta Romero (2020) Euskadiko Hirugarren Sektore Sozialeko erakundeek baieztatu dute pandemian eta konfinamenduan zehar, pertsonak bakardade maila oso altuak izan dituztela. Hala ere, azaldu dute pandemiaren aurrean bizi zuten gizarte-bazterkeriaren ondorioz, pandemiak ez duela bakardade handiagorik eragin, baizik eta egoera larriagotu duela. Halaber, gizarte-erakundeek online komunikazioarekin zerikusia duten eskaerei erantzuteko duten zereginaren garrantzia azpimarratu dute, nahi ez duten bakardadearen dinamika horiekin apurtu ahal izateko.

Marcela Lagarde (2009) bezalako egileek dioten moduan, emakumeak "besteentzat izateko" agindutik sozializatzen dira. Hau da, emakumeen identitatea bestearen ikuspegitik eraikitzen da, etengabeko harremanean egote horretatik. Horrela, emakumeek harremanak izateko eremurik ez dutenean, hautsi egiten da feminitatearen agindu hegemoniko eta tradizionala eta, beraz, identitatea bera.

Horregatik, laguntzeko eta esku hartzeko alderdirik garrantzitsuenetakoa da harremanak izateko eremu seguruak sortzea, emakumeek babes-sare formalak eta informalak garatu ahal izateko, eta dituzten bakardade-dinamika nabarmen horiekin hautsi ahal izateko.

Emakumeen babes-sareak eta elkarteak aisialdi-jardueren bitartez sozializatzeko eta generoaren ondoezak partekatzeko garrantzitsuak dira.

Hainbat egilek (Muruaga eta Pascual, 2013; Velasco, 2009) generoaren ondoeza aipatu dute izaera exogenoa edo egiturazkoa duten arazoei erreferentzia egiteko. Horiek eragin zuzena dute emakumeen buru-osasunean. Buru-osasuneko profesional batzuentzat, esaterako Burínentzat (2010), kanpoko arazo horiek ez dira bere horretan lantzen terapia psikologikoetan edo farmakologikoetan, eta osatze-prozesuak ez dira oso eraginkorrak izaten emakumeentzat.

Zati kuantitatiboan eta kualitatiboan zehar, ikusi dugu emakumeek buru-osasunari zuzenean eragiten dioten ondoezak dituztela, eta horiek zuzenean daude lotuta feminitate hegemonikoaren identitatearekin eta eraikuntzarekin. Proiektu migratzailea haien seme-alabarik gabe egin izanagatik sentitzen duten errua eta egoera horrek sortzen dien “ama txarraren” sentimendua dira ondoez handia sorrazten dieten alderdiak.

Aurretik aipatu dugun moduan, emakumeak “besteentzat izateko” agindutik sozializatu dira. Agindu horrek askoz ere eragin handiagoa du ama izateko betebeharraren aginduarekin gurutzatzen denean. Alvarezentzat (2013), zaintzeko betebeharrarekin batera, amatasuna oso naturalizatua dagoen agindua da. Bai amatasunak, bai horren inguruan dauden aurreikuspenek, esaterako seme-alabekiko baldintzarik gabeko maitasunak, zuzenean baldintzatzen dute emakumeen ongizatea eta osasuna.

Emakume horien laguntzari dagokionez, beharrezkoa da kontuan izatea ondoez horien gainean jarri behar den ikuspegia ez dela emakume bakoitzean bereizi behar, baizik eta ulertu behar da haien buru-osasuneko ondoezetan alderdi exogenoek dutela eragina, esaterako, feminitatearen eraikuntza tradizionalak. Horrela, esku-hartzea emakumeek sentitzen duten errua kentzera bideratu daiteke, eta, funtsean, eraginkorragoa izatera.

Elkarteetan parte hartu nahi izateko jarrera handia dute, baina denbora faltarengatik eta hazkuntzarekin kontziliatzeko ezintasunagatik zailtasunak dituzte.

Aurreko ondorioarekin lotura handia du; emakumeak prest daude gizarte-erakundeetan parte hartzeko. Prestutasun horrek zerikusia du emakumeek askotan pairatu behar dituzten bakardade-dinamikak apurtzeko nahiarekin, eta haientzako seguruak diren eremuak eta babes-sareak sortu eta parte izateko desirarekin. Hala ere, aurretik

ikus dugun moduan, emakumeek parte hartzeko zailtasunak dituzte, horien artean, seme-alaben hazkuntzarekin dituzten zailtasunak edo lanordu askoko lanen ondorioz duten denbora falta dela eta.

Emakumeek erakundeetako jardueretan parte hartzea errazteko, eta are zaurgarritasun eta isolamendu-egoeran dauden beste emakume batzuei laguntzeko boluntario izatera animatzeko, beharrezkoa izango litzateke ordutegiak malgutzea, eta haien errealitate zehatzera hurbiltzea, haien interesak, zailtasuna eta parte hartzeko motibazioak ezagutu ahal izateko.

Emakumeek gizarte-erakundeen inguruan duten giza iruditegian laguntzailearen begirada dago oraindik ere.

Emakumeek bai zati kuantitatiboan, bai kualitatiboan adierazi duten beste gauza interesgarrietako bat da gizarte-erakundeen inguruan duten laguntzaile pertzepzioa. Iruditegi orokorrean dagoen adierazpena da, beraz, eta hirugarren sektore sozialeko erakundeak soilik laguntzeko esku-hartzearekin lotzen ditu zuzenean, oinarrizko beharrak asetzeko.

Pertzepzio hori aldatzeko, interesgarria izan liteke oinarrizko beharrei erantzuteaz gain (ezinbestekoa izan da hori pandemian eta konfinamenduan zehar ikerketan ikus daitekeen moduan), esku-hartze komunitarioarekin eta laguntza pertsonalagoarekin ere uztartzea, emakumeen bizi-ibilbideetan funtsezko zeresan duten alderdi psikosozialei erantzuteko. Izan ere, horiek ere zaurgarritasunean, bazterkerian eta isolamenduan kokatzen dituzte.

Esku-hartze prozesu oso laburrak dira eta arazo zehatzetan jartzen dute arreta, beraz, ez dira prekarietatearen eta bazterkeriaren zirkuluarekin amaitzeko gai.

Azkenik, beharrezkoa da nabarmentzea, gizarte-erakundeetako esku-hartze eta laguntza prozesuak laburrak izan ohi direla, arreta handia jartzen dutela arazo zehatzetan eta gehienetan arlo sozio-laboralarekin eta ekonomikoarekin zerikusia dutela. Ez diete erantzuten izaera psikosoziala, terapeutikoa eta komunitarioa duten alderdiei, eta, ondorioz, emakumeen bizi-ibilbideak kronifikatu egiten dira. Askotan, emakumei emandako laguntzak ez du bazterkeriaren, prekarietatearen eta zaurgarritasunaren zirkulua apurtzen (Layna, Gandarias eta Navarro, 2020); izan ere, esku-hartzeak oso bideratuta daude enpleguaren hobi feminizatu eta prekarizatuetatik laneko prekarietatea betikotzera.

GOMENDIOAK:

Gizarte-erakundeei zuzendutako gomendioak

- Emakumeen babes emozionala eta buruko osasuna sustatzen duten proiektuei eta esku-hartzeei enfasi eta baliabide gehiago eskaintzea.
- Emakumeen arteko babes-sareak sortzea eta garatzea.
- Erakundeen barruan emakume migratzaileentzako espazio zehatz eta seguruak sortzea.
- Familiak dituzten emakumeentzat, jardueren ordutegiak eta bertaratzeko irizpideak malgutzat, batez ere laguntza-sarerik ez duten ama bakarrentzat.
- Seme-alabak kargura dituzten emakumeei laguntzea bermatzeko haurtzaindegi-zerbitzua jartzea.
- Prestakuntza-ikastaroak ordutegi malguetan jartzea, presentzialki ez ezik baita online ere, eta behar duten emakumeei baliabide teknologikoak ematea.
- Sareko lana sustatzea, baita gizarte-erakundeen eta elkarten eta emakume migratzaileen eta feminista taldeen arteko etengabe-ko elkarrizketa ere, eragin politikoa izan ahal izateko eta gizarte-erakundeetara sartu ahal izateko.
- Erakunde sozialen eta emakumeen artean eztabaida eta elkarrizketa sortzea, esku hartzeko eredu berrien inguruan, prekarietatea indartu eta emakumeen gizarte-zaugarritasuna areagotzea saihesteko.
- Emakumeen denboretara eta errealitateetara egokitzen diren parte-hartzeko modu berriak erraztu eta bilatzen dituzten gizarte-erakundeen jarduerak zabaltzeko kanpainak sustatzea.
- Bizi izan dituzten indarkerien kontinuumaren osaketa emozionalen, psikologikoan eta kolektiboan laguntzea, emakumeen bizi-ibilbidea osatu, errua kendu eta ahalduentzako prozesua egin ahal izateko.

Administrazio publikoarentzako gomendioak

- Administrazio publikoen eta administrazioen eta erakunde publi-

koen arteko koordinazio eta elkarriketa handiagoa, izapide burokratikoak erraztu ahal izateko.

- Zerbitzuen zorroa emakumeen askotariko profiletara etengabe egokitzea eta berrikustea, interseksionalitatea eta immigranteen errealitatea zailtzen duten faktore desberdinak kontuan hartuz, izan azalaren kolorearengatik, prestakuntza-mailarengatik, jatorrizko herrialdearengatik, sexu-orientazioarengatik, etab.
- Gizarte-erakundeek hautzaindegi-zerbitzuak eta familia-bizitza eta bizitza pertsonala uztartzeko programak izateko laguntza ekonomikoa.
- Baliabide digitaletarako sarbidea erraztea eta zerbitzuak eta gizarte-laguntzak eskatzeko aurrez aurreko komunikaziorako kanalak indartzea.
- Gizarteratzeko ibilbideen aurrez ezarritako denborak malgutzea emakumeen egoera indibidualetara eta heterogeneoetara egokituz, esku-hartze orokorrak eta emakumeengan arreta jartzen dutenak bilatuz eta ez zerbitzuengan.
- Bizitza independenterako eta egonaldi luzeetarako egoitza-baliabideak areagotu.
- Prekarietate-egoera handian dauden emakume migratzaileetako alokairuko etxebizitzak sustatzen dituzten programak indartzea, etxeko langileengan eta barne-erregimenean zaintzaile aritzen direnengan arreta berezia jarritz.
- Laneko izapideak, legezkoak eta administratiboak egiteko informazioa eta aholkularitza eskaintzen duten udal-zerbitzu publikoak sortzea.
- Ordezkaritza txikia duten enpleguetan emakume migratzaile profesionalak kontrata ditzaten sustatzea, emakumeak lan-hobi feminizatuetan eta prekarioetan gera daitezen saihesteko.
- Eskatzen duten emakume migratzaile guztiei udal-errola izateko eskubidea bermatzea.

6. BIBLIOGRAFIA

Achotegui, J. (2009). Migración y salud mental. El síndrome del inmigrante con estrés crónico y múltiple (síndrome de Ulises). *Zerbitzuan*, 46(163), 163-171.

Álvarez, B. (2013). La maternidad: entre la decisión individual y/o la obligatoriedad social. *Maternidades, procreación y crianza en transformación*, 219-244.

Amnistía Internacional (2007). Más riesgos y menos protección: mujeres inmigrantes en España frente a la violencia de género. Disponible en: https://www.es.amnesty.org/fileadmin/noticias/Informe_Mas_riesgos_y_menos_proteccion_231107_01.pdf

Arnosó, M., Arnosó, A., Mazkarian, M., & Irazu, A. (2012). Mujer inmigrante y violencia de género: factores de vulnerabilidad y protección social. *Migraciones*. Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones, (32), 169-200.

Asociación Por ti Mujer (2020). Covid 19: Su impacto en las mujeres inmigrantes de la Ciudad de Valencia. Disponible en: <https://asociacionportimujer.org/wp-content/uploads/2020/11/Informe-Covid-PortiMujer.pdf>

Balluerka, N., Gómez, J., Hidalgo, M., Gorostiaga, A., Espada, J. P., Padilla, J., y Santed, M. Á. (2020). Las consecuencias psicológicas de la covid-19 y el confinamiento. Universidad del País Vasco.

Brannen J. (1992). *Mixing Methods: qualitative and quantitative research*. Aldershot, Ashgate.

Bofill-Poch, S., & Gregorio Gil, C. (2021). Tú no tienes donde ir (y yo sí). De cómo el miedo al contagio impacta en las trabajadoras migrantes empleadas en el hogar. *Migraciones*. Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones, (53), 143-170.

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. y Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920. doi:10.1016/S0140-6736(20)30460-8.

Burín, M. (2010). Género y Salud mental: construcción de la subjetividad femenina y masculina. Conferencia dictada en la Facultad de Psicología de la Universidad de Buenos Aires, Argentina. Disponible en: http://dspace.uces.edu.ar:8180/xmlui/bitstream/handle/123456789/1529/Burin_2010_Preprint.pdf?sequence=1

Carrasco, S. (2017). Análisis de la realidad de las mujeres en situación o riesgo de exclusión social en la Comunidad Autónoma de Euskadi. *Zerbitzuan: Gizarte zerbitzueta rako aldizkaria= Revista de servicios sociales*, (64), 141-151.

Contreras Hernandez, P., Santa Cruz Castillo, Ú., & Gomez Salas, A. (2020). De derechos, exclusión y ciudadanía. Una aproximación al contexto migratorio español. Encuentros. *Revista de Ciencias Humanas, Teoría Social y Pensamiento Crítico*, (12), 09-25.

Cortés, L. (2004). Indagaciones sobre la exclusión residencial. *Arxius de sociologia*, (10), 39-55.

Cortés, L. y Antón, F. (2007). La exclusión residencial. *Pensamiento y cultura gitanos*. N° 40-41, pp 62-69.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics, *The University of Chicago Legal Forum*, pp. 139-167.

Damonti, P. (2014). Una mirada de género a la exclusión social. Fundación Foessa, VII Informe sobre exclusión social y desarrollo social en Andalucía y España, 1-36.

Eguiluz, I. (2022). Entre Ulises y Penélope: integrar la perspectiva de género en los estudios sobre la salud mental de las mujeres migrantes. *REMHU: Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana*, 29, 159-177.

Elgorriaga Astondoa, E. (2011). Ajuste Psicológico y Salud Mental de la población inmigrante: Influencia del Género y la Cultura. (Tesis inédita de doctorado). Universidad del País Vasco, Donostia, España.

FOESSA, F. (2019). VIII Informe Foessa sobre Exclusión y Desarrollo Social en España, Madrid, Cáritas/Fundación Foessa, <https://caritas-web.s3.amazonaws.com/main-files/uploads/sites/16/2019/05/Informe-FOESSA-2019-completo.pdf>

FOESSA, F. (2022). IV Informe Foessa evolución de la cohesión social y consecuencias de la covid-19 en España, Madrid, Cáritas/Fundación Foessa, <https://www.caritas.es/main-files/uploads/2022/01/Conclusiones-Informe-FOESSA-2022.pdf>

Foley, L., & Piper, N. (2020). *COVID-19 and women migrant workers: Impacts and implications*. International Organization for Migration (IOM). Disponible en: <https://publications.iom.int/es/node/2430>.

Galaz Valderrama, C. J., y Montenegro Martínez, M. (2015). Gubernamentalidad y relaciones de inclusión/exclusión: los dispositivos de intervención social dirigidos a mujeres inmigradas en España. *Universitas Psychologica*, 14(SPE5), 1667-1680.

Gandarias, I. y Carranza, C. (2018): "Fronteras, violencias y cuerpos de mujeres en resistencia. Tiempos de feminismos: debates para la acción" *Viento sur: Por una izquierda alternativa*, n 161, p. 89-94.

García-Calvente, M. D. M., Mateo-Rodríguez, I., & Maroto-Navarro, G. (2004). El impacto de cuidar en la salud y la calidad de vida de las mujeres. *Gaceta sanitaria*, 18, 83-92.

- Gobierno Vasco (2018). Encuesta de la Población Inmigrante Extranjera Residente en Euskadi (EPIE). Disponible en: https://www.euskadi.eus/web01-a2aderre/es/contenidos/documentacion/informes_epie/es_def/informe_epds.html
- Ikuspegi (2021). Población de origen extranjero en la CAE. Panorámica 81.
- Ikuspegi (2021b). Barómetro. Percepciones y actitudes hacia la población de origen extranjero.
- Jack, D. C., & Ali, A. (Eds.). (2010). *Silencing the self across cultures: Depression and gender in the social world*. Oxford University Press.
- ILO-Organización Internacional del Trabajo. «La COVID-19 pone en jaque el sustento de más de 55 millones de personas dedicadas al trabajo doméstico». OIT Noticias, (16 de junio de 2020) (en línea) https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_748117/lang--es/index.htm.
- Klevens, J. (2007). An overview of intimate partner violence among Latinos. *Violence Against Women* 13, 111-122.
- Kramer, A. & Kramer, K. Z. (2020): *The potential impact of the COVID-19 pandemic on occupational status, work from home, and occupational mobility*. *Journal of Vocational Behavior*, 119. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2020.103442>
- Lagarde, M. (2009). *La política feminista de la sororidad*. Mujeres en Red. El periódico feminista.
- Laparra, M. y Pérez, B. (2010). El primer impacto de la crisis en la cohesión social. Madrid: Fundación FOESSA.
- Layna, N. Gandarias, I. Navarro, M.A. (2020). Atrapadas en una espiral de precariedad y exclusión: trayectorias de mujeres inmigrantes en programas residenciales para mujeres con menores a cargo. *Zerbitzuan: Gizarte zerbitzuetarako aldizkaria= Revista de servicios sociales*, (72), 19-33.
- Mahía, R. (2020). Los efectos del COVID-19 sobre la inmigración en España: economía, trabajo y condiciones de vida. *Anuario CIDOB de la Inmigración*, 67-82.
- Malley-Morrison, K., y Hines, D. (2007). Attending to the role of Race/Ethnicity in family violence research. *Journal of Interpersonal Violence* 22, 943-972.
- Maya Jariego, I.; Martínez García, M.F. y García Ramírez, M. (1999): "Cadenas migratorias y redes de apoyo social de las mujeres peruanas en Sevilla", *Demófilo*, 29, p. 87-106.
- Martínez, A. y Leal, J. (2008). La segregación residencial, un indicador espacial confuso en la representación de la problemática residencial de los inmigrantes económicos: el caso de la Comunidad de Madrid. *ACE*, N° 3, pp.53-64.
- Merino, L. y Romero, Z. (2020). Las organizaciones del Tercer Sector Social de Euskadi ante la crisis de la covid-19. *Zerbitzuan: Gizarte zerbitzuetarako aldizkaria= Revista de servicios sociales*, (72), 91-104.

Moré, P. (2020). Cuidados y crisis del coronavirus: el trabajo invisible que sostiene la vida. *Revista Española de Sociología (RES)*, 29(3), 737-745.

Muruaga, S., Pascual, P. (2013). *La Salud Mental de las Mujeres. Psicoterapia de Equidad Feminista*. Madrid: AMS, Asociación de Mujeres para la Salud.

Navarro-Lashayas, M.A., Gandarias Goikoetxea, I. y Layna Allue, N. (2022). Repensar la exclusión residencial desde una perspectiva de género. En Gandarias, I., Ruiz Narezo, M. y Paños, J. *Perspectivas feministas en la intervención socioeducativa: reflexiones y buenas prácticas*. Madrid. Síntesis.

Nogueira-Domínguez, J., & Zalakain, J. (2015). La discriminación múltiple de las mujeres extranjeras que trabajan en servicios domésticos y de cuidados a dependientes en Euskadi. *Zerbitzuan: Gizarte zerbitzuetarako aldizkaria= Revista de servicios sociales*, (60), 143-162.

ONU MUJERES, OIM & ACNUR (2020). *Mujeres migrantes y refugiadas en el contexto de la COVID-19*. Disponible en: <https://www.acnur.org/es-mx/5e-b5ac714.pdf>.

Oslo, L. y Parella, S. (2012). Inmigración género y Mercado de trabajo: una panorámica de la investigación sobre la inserción Laboral de las mujeres inmigrantes en España. *Cuadernos de relaciones laborales*, vol. 30 (1). 11-44

OXFAM (2020). *Los cuidados en tiempo del coronavirus. Por qué el trabajo de cuidados debe ser un elemento central para un futuro feminista post COVID-19*. Oxfam GB. Disponible en <https://oxfamilibrary.openrepository.com>

Parella, S. y Samper, S. (2008): "Las estrategias de conciliación del ámbito laboral y familiar de las mujeres de origen inmigrante", *La inmigración en la sociedad española: Una radiografía multidisciplinar*, Ediciones Bellaterra, p. 587-606.

Parella, S. (2020). El sector del trabajo del hogar y de cuidados en España en tiempos de COVID-19. *Anuario CIDOB de la Inmigración*, 101-114.

Quijano Aníbal, (2000) "Colonialidad del poder, eurocentrismo y América Latina". En Edgardo Lander (Editor), *La colonialidad del saber: eurocentrismo y ciencias sociales*: CLACSO, pp. 201-246.

Red de Mujeres Latinoamericanas y del Caribe (2020). *Para no dejar a nadie atrás!. Cuidados y Violencias: Lo que la Crisis del Covid 19 ha puesto de manifiesto en el Estado Español*. Disponible en: https://aieti.es/wp-content/uploads/2020/10/Para_no_dejar_a_nadie_atras_-DOCUMENTO-FINAL.pdf.

Saulesleja, S., & Pena, M. J. (2020). "No le tengo miedo al virus, le tengo miedo a la policía". *Mujeres migrantes en situación de vulnerabilidad durante el Estado de alarma en España. Perifèria. Revista d'investigació i formació en Antropologia*, 25(2), 130-140.

SOS Racismo (2015). *Puertas que se cierran. Testing sobre discriminación a la población inmigrante en el acceso a la vivienda de alquiler*. Donostia. Federación de Asociaciones de SOS Racismo.

Subirats, J., Alfama, E., & i Pineda, A. O. (2009). Ciudadanía e inclusión social frente a las inseguridades contemporáneas. La significación del empleo. Documentos de Trabajo (Fundación Carolina), (32), 133-142.

Taylor SJ & Bogdan, R. (eds) (1996). *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós.

THAYER, E. (2011): "Trabajo y género: la condición social de inmigrante como referente para la definición de la identidad", *Mujeres inmigrantes en Chile ¿mano de obra o trabajadoras con derechos?* p. 75-108.

Trabajadoras no Domesticadas (2020). Encuesta sobre el impacto del COVID-19 en las condiciones laborales y vitales de las trabajadoras del hogar y de los cuidados. Documento inédito.

Velasco, S. (2009). *Sexos, género y salud*. Madrid: Minerva.

Weiss, R. (1973). *Loneliness: the experience of emotional and social isolation*. Cambridge: MIT Press.

Zalakaín, J. (2014). El papel de los sistemas de garantía de ingresos en el abordaje de la pobreza en el empleo: la experiencia del País Vasco. *Lan Harremanak-Revista de Relaciones Laborales*, (31).

